

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26^E JAARGANG

WOENSDAG 8 JANUARI 1941

No. 1303

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatsweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

BERICHT AAN ABONNÉ'S

Beleefd verzoek aan onze abonné's om het verschuldigde abonnementsgeld ad f 20.— (voor buitenland en koloniën f 23.—) te willen doen overboeken op girorekening Nr. 8408 of op onze rekening bij de heeren R. Mees & Zoonen. Redactie.

INHOUD :

Bij de jaarwisseling door M. F. J. Cool	Blz. 34
Hedendaagsche problemen in den detailhandel door Dr. F. L. van Muiswinkel	35
Het zilver in de laatste veertig jaren door Dr. F. H. Repelius	39
De omvang van de melkproductie door Dr. J. Buter	41
Analyse van het vischverbruik in Nederland door A. G. U. Hildebrandt	42
Aanteekeningen.	
Oorlogsschadeverzekering in Finland	45
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	46
Maandcijfers.	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	47
Statistieken.	
Bankdisconto's — Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	47-48

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Van de geldmarkt valt weinig nieuws te vermelden. Zoolang geen nieuwe besparingen aan de geldmarkt toevoelen, blijft deze, en daarmee dus de schatkist voor haar financiering, aangewezen op de centrale bank. En nog steeds blijft de politiek van de centrale bank in dat opzicht passief: de mate, waarin door de schatkist een beroep op haar faciliteit wordt gedaan, wordt niet tot uitdrukking gebracht in de hoogte der rentetarieven. Onder de huidige omstandigheden is dat de eenig logische handelwijze, maar dit beteekent dan ook, dat van eenige monetaire politiek der centrale bank niet meer kan worden gesproken, terwijl ook fluctuaties op de geldmarkt volkomen achterwege blijven. Immers de geldmarkt stelt alle beschikbare middelen ter beschikking van de schatkist tegen de tarieven, die in feite de schatkist als limite stelt, en wat daarboven aan financieringsbehoefte bestaat, wordt automatisch gedekt door de centrale bank. Maandwisseling, jaarwisseling en dergelijke factoren, die vroeger op de geldmarkt verschuivingen teweeg plachten te brengen, kunnen dat nu nog slechts quantitatief doen; wijzigingen in den rentevoet worden daardoor echter niet meer teweeggebracht. Functioneële beteekenis heeft de prijsvorming onder de huidige omstandigheden op de geldmarkt dus evenmin als dit momenteel op de meeste goederenmarkten het geval is.

De kapitaalmarkt heeft de in de laatste weken van het jaar reeds duidelijk ingezette vastere stemming in het begin van het nieuwe jaar geaccentueerd. De beleggingsvraag in verband met couponbetaling en uitlotingen, die zich in dit tijdvak als regel op het koersniveau doet gelden, heeft ook nu haar uitwerking niet gemist. Nu deze factor samenviel met een toch reeds belangrijk betere stemming op de obligatiemarkt, kon een vrij scherp koersavans van de meeste leeningen plaats vinden. In dit verband moet men bedenken, dat reeds sedert maanden geen enkele nieuwe obligatieleening aan de markt is gekomen en dat de aflossing van oude leeningen voortdurend voortgang vindt. Daartegenover staat weliswaar, dat verscheiden houders een deel van hun obligatiebezit omzetten in aandelen — terwijl b.v. spaarbanken genoopt werden tot spuien van materiaal, als gevolg van de omvangrijke opvragingen, deels voor oppottingsdoeleinden —, maar in den laatsten tijd is er toch duidelijk een overschot van vraag boven aanbod van prima beleggingsmateriaal. De 3—3½ pCt. Nederland sloot het jaar ongeveer 6 punten boven de opening.

BIJ DE JAARWISSELING.

Sinds in Mei jl. het oorlogsgeweld ook ons land meer rechtstreeks in het wereldgebeuren heeft betrokken, heeft het aan bespiegelingen omtrent de plaats, welke ons volk en elk onzer individueel in de ontwikkeling der tijden heeft in te nemen, allerminst ontbroken. Niettegenstaande deze overdenkingen, deze pogingen tot oriëntering, tot inpassing van het individueel of als groep verworvene in wat voor volk en samenleving nuttig en noodwendig is, feitelijk sindsdien van allen dag zijn, heeft men toch — ouder-gewoonte — op het moment der jaarwisseling extra behoefte zich te bezinnen op zijn plaats in het geheel en zijn taak ten behoeve van menscheid en vaderland. Aan dien aandrang ook zelve gehoor gevend, zal ik in enkele korte beschouwingen trachten een antwoord te vinden op de vraag, wat de taak moet zijn — speciaal in deze tijden — van de economie, als zuivere wetenschap, en wat daaruit voortspruitend de taak kan zijn voor den econoom.

Tot het overwegen van deze vraag ben ik in de afgelopen weken vaak gedrongen, doordat de retrospectieve beschouwingen, welke het jubileum van ons weekblad onder mijn aandacht bracht, mij telkens weer controversen en samenhang tusschen economische wetenschap en economische politiek deden aanvoelen.

De taak der economie in het tegenwoordig bestel.

De zuivere economie is die wetenschap, welke zoekt naar het causale verband bij het menscheijk handelen, waar de mensch staat in de keuzepositie eenerzijds tusschen het bevredigen van een aantal — naar rangorde van belangrijkheid door hem onderscheiden — behoeften en anderzijds tusschen de daarbij door hem te verbruiken behoeftebevredigingsmiddelen, welke — als regel voor verschillende toepassingsmogelijkheden bruikbaar — slechts in één toepassingsmogelijkheid verbruikt kunnen worden.

Voor de zuivere theoretische economie is dus „gegeven” de relatieve belangrijkheidsvolgorde der menscheijke behoeften, en de productieverwantschappen der diverse bevredigingsmiddelen. Gegeven moet dus zijn voor de uitwerking van het theoretisch economisch probleem *en* het welvaartsbegrip, dat de bovenbedoelde rangschikking tot gevolg heeft *en* de stand der techniek met het verloop der diverse productieprocessen. Hieruit toch resulteert, via de quantitative verbruiksverhoudingen der diverse behoeftebevredigingsmiddelen in de productieprocessen in combinatie met de voortbrengingsmoeite van diezelfde bevredigingsmiddelen, de hanteering van het economisch principe. Deze toepassing van het economisch principe is dan het uitkiezen van die werkwijze tot het bereiken van het reeds gekozen doel, waarbij de verhouding tusschen nut en offer maximaal is; dan wel het achterwege laten van een alternatieve keuze, waar het te brengen offer niet tegen het te verwachten nut opweegt.

Politiek en economische wetenschap blijve gescheiden.

Uit de voorgaande omschrijving van doel en taak der zuivere economie, waarmede, naar ik meen, vrijwel alle economen zullen instemmen, volgt logisch, dat de economie *als wetenschap* behoort te blijven buiten de vorming van het welvaartsbegrip zelve en daarmede dus buiten de politiek. Zij heeft tot taak de analyse van de op elk oogenblik gegeven uitgangssituatie in de samenleving om, daarvanuit redeneerende, na te gaan, welke maatregelen genomen moeten worden om tot het als wenschelijk gegeven welvaartsbeeld te geraken; dan wel te beredeneeren

hoe bepaalde — uit het welvaartsbeeld van zeker moment voortgesproten — maatregelen in de geanalyseerde uitgangssituatie, gelet op de te verwachten economische reactie der menschen, zullen uitwerken.

In tijden, zooals wij die thans beleven, waarin zich langzaam aan reeds sinds jaren uitkristalliseerende wijzigingen in het welvaartsbegrip¹⁾ stormachtig tot het bewustzijn doordringen, hoort men vaak beweren, dat de economie geen nut en geen taak meer zou hebben, omdat men toch bij de te treffen maatregelen geen rekening wenscht te houden met de uitkomsten van het wetenschappelijk economisch onderzoek. Dit is naar mijn meening een zeer misleideude opvatting, die niet sterk genoeg bestreden kan worden. Het zal inderdaad wel voorkomen, dat bepaalde politici door hen wenschelijk geachte maatregelen willen doorvoeren zonder vooraf te overwegen, wat de gevolgen daarvan zullen kunnen zijn en of de door hen gewenschte resultaten inderdaad zullen worden gerealiseerd. Maar dat is allerminst een bewijs voor de stelling, dat de economische wetenschap in deze tijden haar rol uitgespeeld heeft. Veeleer zullen in dergelijke gevallen de uitkomsten van de genomen maatregelen aantoonen, dat men niet straffeloos de door de economie bestudeerde causale verbanden buiten beschouwing kan laten.

Zowel de zuivere economische theorie, als ook de economische analyse op verschillende sectoren van het maatschappelijk leven en de toepassing van het resultaat van theoretisch-economisch overwegen op de speciale terreinen²⁾ kan in deze tijden minder dan ooit worden gemist. Klarheid van conceptie van het zich wijzigende welvaartsbegrip — dat men name een veel sterkeren socialen inslag zal verkrijgen als gevolg van de toegenomen interdependentie van het menscheijk handelen — zij hiervoor uitgangspunt en voorwaarde.

De taak der economen.

Zal dus, blijkens het bovenstaande, de economische wetenschap als zoodanig zich buiten de politiek kunnen houden en zich kunnen ontwikkelen in de rustige sfeer van de studeerkamer en van het Statistisch-Bureau, den econoom van professie zal het slechts bij uitzondering gegeven zijn zich buiten het krakele te houden, dat de economische politiek veelvuldig begeleidt. Hij toch, die tot zijn studieterrein heeft gekozen de onderlinge afhankelijkheid in het menscheijk handelen, die de maatschappelijke organisatievormen tot onderwerp van onderzoek koos, die de verschillende toepassingen van het economisch principe op diverse terreinen navorscht, is meer dan menig ander geschikt om bij het vormen van het welvaartsbegrip der samenleving en bij het overwegen van de daaruit voortvloeiende maatregelen een stem te hebben. Hij zal veelal door zijn verworven bekwaamheid en inzicht geschikt zijn het fantastische en de realiteit te onderscheiden en te waken voor doorvoeren van te weinig tot in hun consequenties doorgedachte maatregelen.

Dit legt hem tegelijkertijd den plicht op daartoe zichzelf en zijn tijd — in het bijzonder in tijden van overgang — ter beschikking der gemeenschap te stellen, om door rustige beschouwing van uitgangssituatie en naar voren komende wenschelijkheden de sfeer der te voeren besprekingen te zuiveren van die ongeremde sentimentsuitingen, welke in stormachtige tijden zooveel ongewild en onbedoeld kwaad kunnen teweegbrengen.

M. C.

²⁾ Organisatievormen der samenleving, geldwezen en kapitaalmarkt, overheidsfinanciering en bedrijfsleven, om maar enkele belangrijke toepassingssterreinen te noemen.

¹⁾ Zie Prof. Mr. F. de Vries, „Jaren van overgang”, E.-S.B. van 2 dezer, blz. 5.

HEDENDAAGSCHE PROBLEMEN IN DEN DETAILHANDEL.

A. Inleiding.

Het vraagstuk van de efficiency in den detailhandel is door de gebeurtenissen van den laatsten tijd opnieuw en met nadruk aan de orde gesteld. Zoowel van de zijde der producenten als van de zijde der consumenten worden stemmen vernomen, die het distributie-apparaat in gebreke stellen. Daarnaast kan gewezen worden op tal van overheidsmaatregelen, die van verstrekkenden invloed zijn, zoowel voor de organisatie en de bezetting van het distributie-apparaat als voor de bestaansmogelijkheid van de detailhandelaren.

Economische en politieke factoren spelen beide een rol en dreigen niet alleen verwarring te stichten ten aanzien van het onderkennen der fundamentele vraagstukken, welke in feite aan de orde zijn, doch doen evenzeer het gevaar opkomen, dat maatregelen worden ontworpen, die en het distributie-apparaat en de detailhandelaren schaden zullen. Onjuiste maatregelen op het terrein van het distributie-apparaat zijn tevens schadelijk voor producent en consument en dienen ook uit dien hoofde te worden vermeden.

In het onderhavige artikel moge daarom een poging worden gedaan om de hedendaagsche problemen in den detailhandel te precisieren, teneinde aldus een juist uitgangspunt te vinden voor de beoordeeling van eenige belangrijke meningsuitingen, welke in het jongste verleden ten beste werden gegeven. Het stellen van de problemen kan tevens bijdragen tot het op de juiste wijze toetsen van een aantal overheidsmaatregelen, welke onlangs zijn genomen.

Aard der problemen.

Over de wenschelijkheid van het opvoeren der efficiency in den detailhandel behoeft niet te worden getwist. Er is inderdaad nog wel het een en ander te verbeteren. Zoekt men echter een antwoord op de vraag, *in welke mate en op welke wijze* de doelmatigheid van het distributie-apparaat kan en moet worden opgevoerd, dan stuit men al spoedig op sterk uiteenlopende meeningen en methoden. In het vervolg van dit artikel zullen wij een en andermaal gelegenheid vinden om de juistheid dezer opvattingen en de doelmatigheid van de voorgestelde methoden nader onder de loupe te nemen.

Vooraf mogen echter de problemen zelve worden gememoreerd.

Onmiddellijk doemt dan het probleem op van de *overbezetting in den detailhandel*. Dit probleem vormt reeds jarenlang een onderwerp van discussie; in jaren van hoogconjunctuur verflauwt de belangstelling voor dit vraagstuk, terwijl het in tijden als de huidige weder op het platform der openbare meening pleegt te verschijnen. Deze gang van zaken wijst er op, dat het overbezettingsprobleem een sterk conjunctureel inslag heeft en dat het zoeken naar een universeel bestrijdingsmiddel, dat voor alle tijden gelding heeft — anders dan door de uitschakeling van het conjunctuurverschijnsel zelve —, op teleurstelling moet uitloopen.

Intusschen heeft dit probleem door de recente daling van het welvaartspeil eenige nieuwe aspecten gekregen, waarbij in het bijzonder de *rantsoeneringsmaatregelen* en de *prijzregeling* van overheidswege op den voorgrond treden. Nevenverschijnselen worden o.m. gevormd door de *daling der omgezette hoeveelheden* en de gestimuleerde *veroaging der branchegrenzen*.

Neemt men kennis van de meeningen, welke thans in sommige toonaangevende kringen worden verkondigd, dan komt men tot de ontdekking, dat men in de tegenwoordige omstandigheden een gereede aanleiding vindt om het bezettingsprobleem nu maar eens grondig aan te pakken. Rantsoeneringsmaatregelen en prijszetting worden voorts in de discussie betrokken als bruikbare middelen om het gewenschte doel te bereiken.

De vertolkers van deze meeningen hebben het bestaan eener ongewenschte overbezetting vaak als vaststaand aangenomen. Waardeering voor het historisch gegroeide treft men bij hen zelden aan, terwijl de erkenning dat de gevarieerdheid van het Nederlandsche distributie-apparaat een weerspiegeling is van het hooge cultureele peil onzer samenleving, in vele gevallen eveneens ontbreekt.

Het ontgaat velen blijkbaar, dat men door het ingrijpen van bovenaf wel gemakkelijk tot een beperking der bezetting in het distributie-apparaat kan komen, doch dat de aangeprezen middelen in hun toepassing bedenkelijk veel verwantschap vertoonen met de bekende methode van het bezuinigen „met het domme potlood”. Zou onze tijd, inderdaad een drastische beperking van het aantal distributeuten eischen, dan moeten er middelen gevonden worden om tot *een goede selectie van de overblijvendenden* te komen. Reeds nu moge er op worden gewezen, dat een beperking van de bezetting met behulp van prijszetting en rantsoeneringsmaatregelen groote gevaren met zich brengt. Het zou wel eens kunnen zijn, dat juist vele efficiënt geleide bedrijven het slachtoffer van dit soort maatregelen werden.

Tenslotte vestigen wij er de aandacht op, dat de heerschende ongunstige meening over het distributie-apparaat veelal haar oorsprong vindt in beschouwingen, gelanceerd door de producenten. Vooral de voortbrengers van agrarische producten hebben op dit gebied beschouwingen aan het publiek opgedrongen, welke den toets der critiek niet kunnen doorstaan.

B. De bezetting van het distributie-apparaat.

Het is gebruikelijk om de bezetting van het distributie-apparaat af te meten naar het gemiddelde aantal consumenten per verkoopplaats. Zuiver is deze maatstaf niet, omdat de winkels daarbij als onderling gelijkwaardig worden aangenomen. Een soortgelijk bezwaar geldt de verhouding ten opzichte van het aantal consumenten; hierbij worden namelijk de levensstandaard en de koopkracht van de afnemers buiten beschouwing gelaten¹⁾.

Bij gebrek aan een juisten maatstaf moet echter met bovenbedoeld verhoudingscijfer (het zoogenaamde „consumentengemiddelde”) genoegen worden genomen. Het zal voorts geen nader betoog behoeven, dat men bij het nemen van bepaalde maatregelen ten aanzien van het bezettingsvraagstuk zal moeten uitgaan van de consumentengemiddelden *per branche*. In het bestek van dit artikel kan echter worden volstaan met het algemeene gemiddelde, d.w.z. het verhoudingsgetal van het totaal aantal winkels uit alle branches ten opzichte van de totale bevolking.

Stelt men het aldus berekende consumenten gemiddelde voor ons land naast de overeenkomstige gemiddelden voor eenige andere Europeesche landen, dan verkrijgt men het volgende beeld²⁾: (zie tabel bovenaan blz. 36).

Blijkens deze cijfers is de bezetting van het Nederlandsche distributie-apparaat veel minder sterk dan in de overige genoemde landen; een omstandigheid, welke men bij het ontwerpen van bestrijdingsmaatregelen terdege in het oog moet vatten.

Trouwens ook op andere punten liggen de verhoudingen in Nederland anders dan in het buitenland. Zooals uit het navolgende blijken zal, geldt zulks zoowel de methoden, die bij het bestrijden van de overbezetting worden gevolgd,

¹⁾ Een poging tot scherpere benadering van dit probleem gaf Ir. D. Groenveld voor enkele wijken van 's-Gravenhage in zijn artikelen „Overbezetting van het winkelbedrijf”; zie E.-S.B. van 26 Juni en 3 Juli 1940.

²⁾ Het Nederlandsche gemiddelde werd berekend aan de hand van de gegevens der Bedrijfstelling per 31 December 1930. De overige gegevens zijn ontleend aan de publicatie van de Italiaansche organisatie der Internationale Kamer van Koophandel „La Distribuzione delle Merci in Italia”, 1935.

Land	Aantal inw. per winkel	Jaar
Nederland	52	1930
Italië	50	1934
Duitschland	41	1933
Frankrijk	41	1926
Zwitserland	40	1929

als de redenen, welke tot inperking van het aantal verkoopplaatsen nopen.

C. De bestrijding van de overbezetting.

a. In Duitschland.

Voor zoover ons bekend is, zijn alleen in Duitschland en in Nederland van overheidswege maatregelen genomen om de toetreding tot het distributie-apparaat aan banden te leggen. In Duitschland vormen deze maatregelen een onderdeel van het algemeene rationaliseringsstreven, hetwelk tot doel heeft om het geheele economische apparaat aan te passen aan de typische nationaal-socialistische doelstellingen. Daarnaast speelt in dit land het motief een rol, om, door middel van de bestrijding van de overbezetting in het distributie-apparaat, arbeidskrachten vrij te maken voor het militair productie-apparaat³⁾.

Aanvankelijk maakte men in Duitschland daarbij gebruik van het „Einzelhandelsschutzgesetz“, op grond waarvan het zich vestigen als distributeur aan een vergunning werd gebonden. Onder invloed van deze maatregelen trad reeds een merkbare vermindering van het aantal verkoopplaatsen op. Blijkens een publicatie van het Institut für Konjunkturforschung⁴⁾ verminderde het aantal bedrijven in den detailhandel in de stad Berlijn dientengevolge van 71501 in het jaar 1936 tot 56138 in het jaar 1938.

Bovengenoemde wet beperkt zich tot het aan banden leggen van de toetreding. Daarnaast is op 16 Maart 1939 een speciale verordening verschenen, welke de wettelijke basis schept om kleinhandelsbedrijven te sluiten, „wanneer de bedrijfsleiders niet beschikken over de „persoonlijke of de zakelijke kwaliteiten, die voor de „leiding van een kleinhandelsbedrijf noodig zijn.”

Laatstgenoemde verordening grijpt derhalve veel dieper in, dan het eerder genoemde „Einzelhandelsschutzgesetz“ en bedoelt o.m. een goede selectie te waarborgen. Op welke wijze men tot deze selectie komt, is uit de bestaande literatuur nog niet op te maken. Inmiddels heeft de ingetreden oorlogstoestand nieuwe sociale overwegingen van kracht doen worden, op grond waarvan de praktische uitwerking van deze verordening eenigszins is vertraagd. In het Januari-nummer 1940 van „Die Deutsche Volkswirtschaft“ wordt namelijk nog eens herinnerd aan de noodzaak, dat „das getrennte Vorgehen der vielen staatlichen Rohstoffverteilungsstellen nach wirtschaftspolitischen Erwägungen zusammengefasst und die Durchführung der Auslese der beruflich zuständigen Selbstverwaltung der Wirtschaft übertragen wird.”

b. In Nederland.

Ook in Nederland worden sedert het jaar 1937 pogingen aangewend om het overbezettingseuvel te bestrijden en wel door het in werking stellen van de Vestigingswet Kleinbedrijf. Bedoelde wet draagt soortgelijke kenmerken als het Einzelhandelsschutzgesetz en de Deutsche verordening van 16 Maart 1939; het vestigen van een kleinbedrijf is in ons land namelijk gebonden aan een vergunning van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, welke slechts wordt verstrekt aan hen, die voldoen aan eischen van vakbekwaamheid, handelskennis en credietwaardig-

³⁾ Halbjahrsberichte zur Wirtschaftslage 14. Jahrgang 1939/40, Heft 1, blz. 57.

⁴⁾ Halbjahrsberichte zur Wirtschaftslage, 14. Jahrgang 1939/40, Heft 1.

heid. Het bestrijden van de overbezetting geschiedt in ons land derhalve door middel van het opvoeren van het peil van deugdelijkheid der bezetting.

Evenals in Duitschland worden in ons land de persoonlijke en de zakelijke kwaliteiten van de betrokkenen getoetst.

De invloed van deze wet op de bezetting van het Nederlandsche distributie-apparaat is zeer krachtig en belooft in de naaste toekomst nog in beteekenis te zullen toenemen. Een en ander moge met een aantal voorbeelden worden geïllustreerd.

1. Winkelapparaat in Amsterdam.

In Juli 1939 werd door het Bureau van Statistiek der gemeente Amsterdam een winkeltelling gehouden, waarvan de uitkomsten zijn neergelegd in een publicatie „Eenige gegevens omtrent het levensmiddelen-winkelbedrijf te Amsterdam”.

Vergelijkt men deze uitkomsten met de gegevens van de Bedrijfstelling per 31 December 1930 van het Centraal Bureau voor de Statistiek, dan verkrijgt men, voor eenige branches, op welke de Vestigingswet van toepassing is, het volgende beeld:

	Slagers	Kruideniers	Broodwinkels
Aantal op 31 Dec. 1930..	921	2313	813
„ in Juli 1939	824	2086	667
Vermindering	—97	—227	—146
Aantal inwoners ¹⁾ per winkel op 31 Dec. 1930	822	327	931
Aantal inwoners ²⁾ per winkel in Juli 1939	967	382	1195

¹⁾ Totaal aantal inwoners te Amsterdam op 31 Dec. 1930: 757.000.

²⁾ Totaal aantal inwoners te Amsterdam op 31 Dec. 1939: 797.000.

Het aantal slagers, kruideniers en broodbakkers is sedert het jaar 1930 derhalve sterk gedaald. Belangrijker zijn echter de cijfers met betrekking tot het gemiddelde aantal inwoners per winkel; over de geheele linie is dit gemiddelde belangrijk gestegen. De beteekenis van deze gegevens is des te grooter, wanneer men zich het feit realiseert, dat in de eerste crisisjaren na 1930 aanvankelijk nog een stijging van het aantal verkoopplaatsen heeft plaats gevonden. Het voortduren der depressie zal er echter toe hebben geleid, dat het verdwijnen van winkels daarna weder werd bespoedigd. Voorts zij er hier aan herinnerd, dat de Vestigingswet Kleinbedrijf voor de genoemde branches respectievelijk eerst op 17 Augustus 1937, 8 December 1937 en 6 Juni 1938 van toepassing werd verklaard.

2. Verleende vergunningen door de Kamers van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam en te 's-Gravenhage.

Na het beëindigen van de zoogenaamde „spertijden“ werden door de bovengenoemde Kamers van Koophandel en Fabrieken de volgende aantallen verzoeken om vestiging ontvangen en onderstaande aantallen vergunningen verleend:

	Slagers	Kruideniers
tijdvak:	1 Febr. 1938 tot 1 Oct. 1940	7 Juni 1939 tot 1 Oct. 1940
Aantal verzoeken om vestiging	341	208
Aantal verleende vergunningen	52	35

De remmende werking van de Vestigingswet Kleinbedrijf wordt door deze cijfers wel bijzonder duidelijk ge-

illustreerd. Dat deze gevolgen zich in de toekomst nog in versterkte mate zullen openbaren, moge tenslotte worden aangetoond met behulp van de

3. Examenstatistiek voor het Middenstandsdiploma Algemeene Handelskennis.

Blijkens deze statistiek slaagden er in de jaren 1938 en 1939, respectievelijk 10257 en 13976 kandidaten. Om de bezetting van het kleinbedrijf-in-zijn-geheel op het bestaande peil te kunnen handhaven zou echter een aanzienlijk grooter aantal geslaagden noodig zijn en wel ongeveer 40.000 per jaar. Tot dit laatste cijfer komt men, wanneer men uitgaat van de door het Economisch Instituut voor den Middenstand geconstateerde „sterfte”⁵⁾ in het kleinbedrijf van ten minste 10 pCt. per jaar bij een totaal aantal van ongeveer 400.000 kleinbedrijven, ambacht en kleine nijverheid inbegrepen.

Bij gebrek aan een voldoende aantal geslaagden moet de bezetting in de branches, welke onder de Vestigingswet vallen, in de toekomst dus wel zeer sterk afnemen, te meer waar het aantal geslaagden voor de diverse *vakeramens* nog veel geringer is, dan het aantal geslaagden voor het algemeene *handelskennis-examen*.

Waar er in Nederland op dit oogenblik niet, zooals in Duitschland, behoefte bestaat aan een vermindering van het aantal distributeuten, teneinde arbeiders voor het productieproces vrij te maken, zou men op grond van vorenstaande cijfers tot de conclusie kunnen komen, dat de Vestigingswet Kleinbedrijf in haar bestrijding van de overbezetting, voor Nederlandsche toestanden afdoende is.

Alvorens deze conclusie als de definitieve te aanvaarden, dient echter nog op een paar andere zijden van het onderhavige vraagstuk te worden gewezen, en wel op den invloed van de overbezetting op de prijsvorming en op de consequenties van de rantsoeneeringsmaatregelen.

D. Overbezetting en prijsvorming.

Algemeen verheid is de meening, dat de verkoopprijzen in den detailhandel in belangrijke mate verlaagd zouden kunnen worden, yanneer een einde gemaakt werd aan de „irrationeele” organisatie van het distributie-apparaat. De aanhangers van deze meening laten zich veelal beïnvloeden door de verhoudingen op het terrein van de productie en zijn bewust of onbewust de gedachte toegedaan, dat met de een of andere *organisatorische* verbetering van het distributie-apparaat de gewenschte oplossing der moeilijkheden zou kunnen worden verkregen. Deze organisatorische verbetering zoekt men dan in een vermindering van het aantal verkoopplaatsen.

Men argumenteert daarbij als volgt:

Door de overbezetting wordt de omzet der individueele bedrijven zoo sterk gedrukt, dat de bruto-winstmarge, na aftrek van de vaste kosten, geen ruimte meer laat voor een redelijk ondernemersinkomen. De kleinhandelaren nemen hiermede echter geen genoegen en slagen er in om de bruto-winstmarge zoodanig op te voeren, dat het gewenschte inkomen toch wordt bereikt.

Vermindert men echter het aantal bedrijven, dan zullen de vaste kosten op een hooger omzet per verkoopplaats drukken en kan met een lagere bruto-winstmarge genoegen worden genomen, van welke verlaging producent en/of consument zullen kunnen profiteren.

In dezen gedachtengang gaat men uit van de veronderstelling, dat de kosten van het minst rendabele bedrijf den verkoopprijs bepalen; een verschijnsel, dat voorts in het bijzonder in Nederland tot ongewenschte toestanden

⁵⁾ Onder „sterfte” hier te verstaan uitvallen van den ondernemer of verwisselen van eigenaar, zoodanig, dat een nieuwe ondernemer moet optreden.

op het gebied der bruto-winstmarges geleid zou hebben.

Het loont intusschen de moeite om dezen gedachtengang aan de feiten te toetsen. In de eerste plaats moge daarbij de vraag onder het oog worden gezien, of er op dit punt in Nederland reden tot bijzondere bezorgdheid bestaat. Bij de beantwoording van deze vraag verwijzen wij nogmaals naar de gegevens met betrekking tot het consumentengemiddelde in diverse Europeesche landen. Nederland stond er blijkens deze cijfers, met een consumentengemiddelde van 52, beter voor dan de overige genoemde landen (Italië, Duitschland, Frankrijk en Zwitserland).

Wat de hoogte van de in Nederland gebruikelijke bruto-winst- en kostenpercentages betreft, kan ons land een vergelijking met het buitenland eveneens zeer wel doorstaan, getuigen de hier volgende gegevens, welke wij uit de bestaande literatuur putten en samenvoegen:

Bruto-winst en Bedrijfskosten in pCt. van den omzet.

Branche -	Land	Jaar van ond.z.	Bruto-winst	Totale kosten ¹⁾
Kruidenierswaren ..	Vereenigde Staten	1924	19.8	18.0
	Duitschland			
	levensm.spec. zaken	1935		16.5
	Nederland	1938	15.5	15.5
Vleesch	Vereenigde Staten	1929	22.4	18.9
	Nederland	1938	18.9	17.3
Drogisten en Apothekers	Vereenigde Staten (Colorado)			
	drogisten	1927	32.2	28.6
	Duitschland			
	drogisten	1935		29.1
	apotheken	1934		39.8
	Nederland	1934	37.2	31.7
Boek- en papierhandel	Vereenigde Staten	1929	34.8	
	Duitschland			34.1
	Nederland	1934	18.5	21.0
Huish. artikelen e.d.	Vereenigde Staten	1929		24.5— 34.6 ²⁾
	Duitschland			
	glas, porcel., enz.	1935		34.2 ³⁾
	huish. art. e.d.	1935		32.6
	Nederland	1934	27.4	33.5
IJzerwaren	Vereenigde Staten	1919/20	26.5	20.0
	Duitschland	1935		23.2
	Nederland	1929	26.0	19.0
Juwelierszaken	Vereenigde Staten	1927	40.9	39.6
	Duitschland	1935		45.4
	Nederland	1934	41.0	47.0
Heeren- en jongheerenkleding ..	Vereenigde Staten	1928		25.8— 30.3
	Duitschland	1935		27.8
	Nederland	1938	31.0	27.3
Dames- en meisjeskleding, enz.	Duitschland	1935		32.2
	Nederland	1938	32.2	29.1
Beddenvak, tapijten meubelstoffen	Duitschland			
	beddenvak	1935		32.8
	tapijten, meubelstoffen	1935		30.5
	Nederland	1938	30.0	26.6

¹⁾ In Duitschland werd in 1934 6 pCt. rente berekend over het geïnvesteerde kapitaal; in 1935 4 pCt. In Nederland werd steeds 5 pCt. berekend.

²⁾ Zonder rente geïnvesteerde kapitaal.

³⁾ Onder afschrijvingen alleen opgenomen die op den winkel-inventaris.

Alhoewel de Nederlandsche verhoudingen op de genoemde punten dus geen reden tot bijzondere bezorgdheid geven, blijft het van belang om na te gaan, of de overbezetting inderdaad prijsverhoogend werkt. Zonder ons hier in theoretische bespiegelingen te verliezen, zij er aan herinnerd, dat de overbezetting alleen dan tot een ongemotiveerde verhooging van den eindprijs der producten aanleiding geven kan, wanneer de kosten van de *minst* rendabele bedrijven bepalend zijn voor de hoogte van de bruto-winstmarge.

Zulks is, naar het ons voorkomt, in de praktijk niet het geval. Door de concurrentie worden in normale tijden de bedrijven met geringen omzet of verdrongen, of genoodzaakt zich ten aanzien van hun prijspolitiek bij de toonaangevende bedrijven aan te passen. Deze toonaangevende bedrijven vindt men zoowel onder de efficiënt geleide groote winkelzaken als onder sommige kleine ondoelmatig

beheerde verkoopplaatsen, die door felle concurrentie het prijsniveau drukken.

Over het algemeen genomen, is de situatie echter deze, dat de kleine detailhandelaren noodgedwongen een deel van het hun redelijkerwijze toe te kennen ondernemersinkomen moeten afstaan, omdat de geldende bruto-winstmarges geen ruimte laten voor een volledige beoelving van de geleverde arbeidsprestaties.

Een illustratie van deze situatie vindt men in de statistieken van het Economisch Instituut voor den Middenstand, waaraan wij de volgende gegevens ontleenen met betrekking tot het Kruideniersbedrijf, den Detailhandel in Textielwaren en het Slagersbedrijf:

opgemerkt, vindt men hier onder de groote zaken veel zoogenaamde volkszaken, in welke aan de „service” minder zorg wordt besteed. Zou deze omstandigheid niet gelden, dan ware hier eveneens een stijging der kosten waarschijnlijk te achten.

Stelt men nu in het licht van vorenstaande exploitatiegegevens en beschouwingen de vraag, of een vermindering van de overbezetting van het distributie-apparaat de mogelijkheid tot een eenigszins belangrijke *verlaging van de bruto-winstmarge in het geheele winkelapparaat* biedt, dan moet deze vraag ontkennend beantwoord worden.

Men bedenke in dit verband bovendien, dat het op-

Exploitatiecijfers Winkelapparaat
(gemiddelden voor 3 branches in pct van den omzet — boekjaar 1938/1939).

Kruideniers.						Detailhandel in Textielwaren						Slagers.						
Omzetgroep in duizenden guldens.	Bruto-winst	Totale kosten	Netto-winst	Gewaardeerd loon	Economisch resultaat	Omzetgroep in duizenden guldens	Bruto-winst	Totale kosten	Netto-winst	Gewaardeerd loon	Economisch resultaat	Omzetgroep in duizenden guldens	Bruto-winst	Totale kosten	Netto-winst	Gewaardeerd loon	Economisch resultaat	
Beneden 10	14.9	8.2	6.7	12.2	-5.5	Beneden 10	29.2	17.9	11.3	13.8	-2.5	Beneden 10	19.6	12.2	7.4	13.2	-5.8	
10—15	16.3	7.9	8.4	11.1	-2.7	10—20	27.5	19.6	7.9	9.0	-1.1	10—15	20.0	12.3	7.7	11.3	-3.6	
15—20	14.1	9.0	5.1	8.9	-3.8	20—30	26.9	18.8	8.1	7.9	+0.2	15—20	17.7	12.9	4.8	8.1	-3.3	
20—25	15.7	8.9	6.8	7.0	-0.2	30—40	25.0	17.5	7.5	8.1	-0.6	20—25	18.5	12.5	6.0	5.6	+0.4	
25—30	15.2	9.3	5.9	6.6	-0.7	40—50	27.2	21.0	6.2	4.4	+1.8	25—30	19.5	13.5	6.0	5.9	+0.1	
30—35	14.6	8.7	5.9	5.9	+0.4	50—60	29.9	24.0	5.9	4.7	+1.2	30—40	19.5	13.7	5.8	4.8	+1.0	
35—40	15.5	9.8	5.7	5.9	+0.4	60—70	26.6	20.8	5.8	3.7	+2.1	40—50	18.1	11.0	7.1	5.0	+2.1	
40—50	14.3	9.3	5.0	4.9	+0.5	70—80	27.5	27.9	-0.4	1.1	-1.5	50—75	19.7	12.7	7.0	3.7	+3.3	
50—60	16.0	10.7	5.3	4.4	+0.9	80—90	29.4	22.8	6.6	1.3	+5.3	boven 75	18.3	12.3	6.0	2.5	+3.5	
boven 60	18.0	11.0	7.0	2.5	+4.5	90—100	27.5	26.8	0.7	1.5	-0.8							
						100—200	28.8	21.6	7.2	3.2	+4.0							
						boven 200	32.9	21.9	11.0	4.9	+6.1							
Algemeen gemiddelde	15.5	9.5	6.0	6.0	—	Algemeen gemiddelde	28.0	21.6	6.4	4.7	+1.7	Algemeen gemiddelde	18.9	12.7	6.2	4.6	+1.6	

Uit deze exploitatiecijfers kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

a. De hoogste bruto-winstmarges vindt men over het algemeen *niet* bij de zaken met geringen omzet, doch veeleer bij de zaken met een grooten omzet. Zeer duidelijk blijkt dit uit de gegevens voor de kruideniersbranche en voor den detailhandel in textielwaren. In de slagersbranche treedt dit verschijnsel niet aan den dag; een verklaring hiervan biedt o.a. de omstandigheid, dat juist de groote slagerszaken vaak zoogenaamde „volkszaken” zijn, waarin een mindere kwaliteit vleesch wordt verkocht.

Soortgelijke verhoudingen vindt men vrijwel op het geheele terrein van den detailhandel.

Het vermoeden ligt derhalve voor de hand, dat de zaken met geringen omzet veelal een deel van de bruto-winstmarge prijs geven, teneinde zich te kunnen handhaven. Uit het feit, dat de eigenaren van de kleinere zaken in de bruto-winstmarge geen volledige vergoeding plegen te vinden voor de geleverde arbeidsprestatie (zie hiervoor de kolommen: „Economisch resultaat”) mag voorts worden afgeleid, dat de hoogte van de bruto-winstmarge niet wordt bepaald door de kosten van de minst rendabele bedrijven.

Dit niet opvoerbaar blijken van de bruto-winstmarge is volkomen in overeenstemming met de theorie van de gevolgen der vrije concurrentie.

b. Uit de opgenomen exploitatiecijfers treedt nog een tweede belangrijk verschijnsel aan den dag, en wel met betrekking tot de tendenz van het dalen der kosten per eenheid bij het stijgen van den omzet. Deze tendenz wordt namelijk bij het middenstands-distributie-apparaat door-kruist door het feit, dat de zelfstandige kleinhandelaar en zijn huisgenooten geen vast loon genieten.

In de kruideniersbranche valt dientengevolge bij het toenemen van den omzet zelfs een stijging van de boekhoudkundig te bepalen bedrijfskosten waar te nemen. Bij den detailhandel in textielwaren valt een soortgelijk verschijnsel waar te nemen tot aan de omzetten van f 100.000 per jaar; eerst boven dit bedrag treedt er een daling aan den dag. In de slagersbranche is ten deze geen bepaalde tendenz vast te stellen, zooals reeds werd

heffen van de kleinere zaken nauwelijks tot een stijging van betekenis van den omzet der resteerende zaken zal kunnen leiden. Zelfs echter wanneer zulks wel het geval zou blijken, dan nog zouden de mogelijkheden tot een verlaging van de bruto-winstmarge zoo gering zijn, dat zij, practisch beschouwd, verwaarloosd kunnen worden. In het bijzonder zou zich hier ook het feit wreken, dat de betekenis van het „gewaardeerde loon” voor eigenaar en huisgenooten bij de grotere zaken op den achtergrond treedt en dat het werkelijk betaalde loon een belangrijker kostenelement wordt, waarvoor in de bruto-winstmarge vergoeding gevonden moet worden.⁶⁾

Teneinde misverstand te voorkomen, zij er nogmaals op gewezen, dat het vraagstuk van de overbezetting en de distributiekosten in het onderhavige artikel vanuit een bijzonder gezichtspunt wordt gezien, en wel met name om een antwoord te vinden op de vraag, of een eventuele vermindering der bezetting zal kunnen leiden tot een verlaging van de bruto-winstmarge van het geheele winkelapparaat. Deze vraag werd op grond van het aangevoerde materiaal ontkennend beantwoord.

Wellicht ten overvloede zij hier nog opgemerkt, dat een beperking van het aantal verkoopplaatsen in individuele gevallen zal kunnen leiden tot het ontstaan van een gunstiger verhouding tusschen totale bruto-winst en totale bedrijfskosten. Deze ontwikkeling zal in de bedoelde gevallen tot gevolg hebben, dat de ondernemer en zijn huisgenooten inderdaad het loon gaan verdienen, waarop zij op grond van hun prestatie recht hebben. Zulks zal echter ook in deze individuele gevallen niet leiden tot een verlaging van de bruto-winstmarge en derhalve ook hier geen mogelijkheid scheppen om producent en/of consument van dezen gang van zaken te doen profiteren.

In een volgend artikel zal de behoefte aan verdere vermindering van het aantal verkoopplaatsen in den detailhandel aan een beschouwing worden onderworpen.

Dr. F. L. van MUISWINKEL.

⁶⁾ Tot dezelfde conclusie komt de Hauptgemeinschaft des Deutschen Einzelhandels in haar studie over „Das Uebersetzungsproblem im Warenhandel”.

HET ZILVER IN DE LAATSTE VEERTIG JAREN.

- De fluctuaties in de productie.

De productie van zilver heeft zich in de laatste veertig jaren op een bijzonder hoog niveau bevonden: van 1900 tot en met 1939 werd 8.333 miljoen oz. ¹⁾ voortgebracht, zijnde evenveel als in de voorafgaande vier eeuwen door de mijnen was opgeleverd. Zoals uit den hieronder volgenden staat met betrekking tot productie en prijs van zilver blijkt, was in de laatste 40 jaren de tendentie

Productie en prijs van zilver.

Jaar	Productie (millioenen oz. fijn)	Prijs te New York (\$ per oz. fijn)	INDEXCIJFERS	
			Zilverprijs New York	Groothandelsprijzen Verenigde Staten
1913	210,0	0,61241	100,0	100,0
1914	172,3	0,56331	92,0	97,6
1915	173,0	0,51062	83,4	99,6
1916	180,8	0,67151	109,7	122,5
1917	186,1	0,84000	137,2	168,3
1918	203,2	0,98445	160,8	188,1
1919	179,8	1,12087	183,0	198,6
1920	173,3	1,01940	166,5	221,2
1921	171,3	0,63096	103,0	139,8
1922	209,8	0,67934	110,9	138,5
1923	246,0	0,65239	106,5	144,1
1924	239,5	0,67111	109,6	140,5
1925	245,2	0,69406	113,3	148,3
1926	253,8	0,62428	101,9	143,3
1927	254,0	0,56680	92,6	136,7
1928	257,9	0,58488	95,5	138,5
1929	261,0	0,53306	87,0	136,5
1930	248,7	0,38466	62,8	123,8
1931	195,9	0,29013	47,4	104,6
1932	164,9	0,28204	46,1	92,8
1933	169,2	0,34997	57,1	94,4
1934	190,4	0,48283	78,8	107,3
1935	220,7	0,64582	105,5	114,6
1936	253,7	0,45399	74,1	115,8
1937	274,6	0,45195	73,8	123,6
1938	267,9	0,43537	71,1	112,6
1939	272,8	0,42930 ¹⁾	70,1 ¹⁾	109,5 ¹⁾

¹⁾ Eerste 6 maanden.

in het algemeen stijgende, al kwamen er ook eenige vrij krachtige, doch spoedig overwonnen, reacties voor. Het minimum was 163 miljoen oz. in 1903; tien jaren later beliep de productie reeds 210 miljoen oz., welk cijfer, na een korte inzinking, tot bijna 250 miljoen oz. opliep, een bedrag, dat in de jaren 1926 tot en met 1930 regelmatig voorkwam. De volgende jaren brachten een nieuwen teruggang; in 1932 was de productie vrijwel tot de hoogte van 1903 teruggekeerd, maar deze inzinking maakte spoedig plaats voor een opleving, waarbij de jaren 1937 en 1939, met ongeveer 270 miljoen oz., de kroon spanden.

De voornaamste productielanden bevinden zich in Noord Amerika; in de laatste jaren is het aandeel der elders gelegen gebieden (Peru, Bolivia, Rusland, Japan en Nieuw Zuid Wales) evenwel niet onaanzienlijk gestegen. Mexico staat nog steeds aan de spits, doch heeft in den jongsten tijd aanmerkelijk aan beteekenis ingeboet; de Vereenigde Staten hebben hun positie als tweede producent onbedreigd weten te handhaven. (Zie tabel bovenaan volgende kolom).

De fluctuaties in de prijzen.

De prijs van het zilver stond aan nog sterker wisselingen bloot dan de productie. Het is voorgekomen, dat

¹⁾ Tenzij het tegendeel is vermeld, worden steeds ounces fijn bedoeld.

Procentueel aandeel der zilverproductie.

	Mexico	Vereenigde Staten	Canada	Overige landen
1912	32,5	27,7	13,8	26,0
1929	41,8	23,5	8,8	25,9
1939	29,7	24,4	9,0	36,9

de prijs van het zilver in den loop van één jaar gehalveerd werd: in Februari 1920 bedroeg de Londensche notering 89½ d. per oz. standard, in December van dat jaar was zij teruggelopen tot 38⅞ d. Bij de beschouwing van langere periodes dienen de waardewisselingen van het pond sterling te worden uitgeschakeld. De noteringen te New York, die van 1913 af in het overzicht zijn opgenomen, fluctueerden voor de jaargemiddelden tusschen \$ 1,12 per oz. voor 1919 en \$ 0,28 per oz. voor 1932, terwijl de hoogste notering \$ 1,38 en de laagste \$ 0,25 per oz. beliep. Neemt men in aanmerking, dat de dollar ten opzichte van het goud tot 59,1 pCt. van zijn oorspronkelijke waarde is teruggebracht, dan is het duidelijk, dat het verhoudingscijfer van den zilver- tot den goudprijs, dat van 1872 tot 1900 reeds van het klassieke getal 15 tot 33,33 was gestegen, in den loop der laatste 40 jaren zeer aanmerkelijk verder steeg, om in 1939 80,39 te bedragen (in 1920 was het cijfer nog éénmaal 15,31 geweest).

Op de gevolgen, die de wijzigingen in den prijs van het zilver hebben uitgeoefend op de wijze, waarop dit metaal zijn monetaire functies heeft vervuld, wordt hieronder nog nader ingegaan. Om de oorzaken van de bedoelde wijzigingen te leeren kennen, is het noodzakelijk eerst na te gaan, in hoeverre de wijzigingen in de waarde der geldeenheden, waarin de zilverprijzen zijn uitgedrukt, van invloed op deze prijzen zijn geweest. In de hier behandelde periode was de instabiliteit van de geldeenheden der verschillende landen zeer groot. Teneinde dezen factor zoo goed mogelijk uit te schakelen, zijn in het overzicht van productie en prijzen de zilverprijzen te New York, na herleiding tot indexcijfers, vergeleken met de veranderingen in de koopkracht van het geld, zooals deze tot uitdrukking komen in de indexcijfers der Amerikaansche groothandelsprijzen. Het blijkt, dat in groote lijnen een zeer duidelijke correlatie tusschen de beide gegevens bestaat. Op de basis van 1913 = 100 waren de zilverprijzen in 1919 tot 183,0 gestegen, terwijl de koopkracht van het geld in dit jaar tot 198,6 was geklommen. Ook de scherpe val daarna blijkt in hoofdzaak op rekening te komen van de daling van de koopkracht, waarmede de waarde van het zilver gemeten wordt: in 1921 waren de zilverprijzen tot 103,0, de goederenprijzen in het algemeen tot 139,8 teruggelopen. Na een licht herstel hebben de indexcijfers hun daling hervat, totdat zij beide in 1932 hun minimum bereikten. Het herstel der goederenprijzen tot 1937 werd door het zilver op geruimen afstand gevolgd; ook de daarna ingetreden daling werd weerspiegeld in de zilvernoteringen.

De marge tusschen de beide reeksen was aanvankelijk steeds grooter geworden: ten opzichte van de goederen in het algemeen was het zilver in 1920 op de basis van de hier gebezigde cijfers met 24,7 pCt. gedaald. In 1932 bereikte de daling van het zilver, vergeleken bij de goederenprijzen, haar maximum. Uitgaande van de cijfers van 1913 beliep de daling van den zilverprijs ten opzichte van die der overige goederen 50,4 pCt. Daarna trad een niet onbelangrijk herstel in. Niettemin waren, bij 1913 vergeleken, de groothandelsprijzen in de eerste helft van 1939 weer tot 109,5 gestegen, terwijl het indexcijfer der zilverprijzen tot 70,1 was teruggelopen, hetgeen neerkomt op een achterstand van de zilverprijzen bij de goederenprijzen ter grootte van 36,0 pCt.

Richt men, ter verklaring van de aan het zilver inhaerente prijsbewegingen, het oog op de productie, dan blijkt, dat, al is ook in een aantal gevallen zeker sprake van

eenigen invloed van den prijs op de productie, het verband, zoowel voor bepaalde afzonderlijke jaren als voor de algemeene tendentie, omgekeerd ligt²⁾. Zilver wordt voor ongeveer 75 pCt. gewonnen als nevenproduct bij de bereiding van andere metalen. De erts van de meeste non-ferrometalen, en in het bijzonder die van lood en koper, zijn in belangrijke mate zilverhoudend. De uitbreiding van de productie dezer metalen en de technische verbetering der metallurgie zijn hoofdzakelijk aansprakelijk voor de toeneming der jaarlijks beschikbaar komende hoeveelheden zilver, die, ongeacht de prijsverhoudingen, op de markt moeten worden ondergebracht. In de laatste jaren heeft de krachtige subsidieering van den nationalen mijnbouw de Amerikaanse zilverproductie sterk gestimuleerd (van 1934 tot 1936 is de productie der Vereenigde Staten verdubbeld); het wereldcijfer vertoont hiervan duidelijk den weerslag.

De factoren, die de vraag beheerschen.

De vraag naar zilver wordt beheerscht door de volgende factoren:

1. het industrieel gebruik;
2. het gebruik voor zuiver monetaire doeleinden;
3. de vraag van het Verre Oosten;
4. de zilverpolitiek der Vereenigde Staten.

Het *industriële gebruik* van zilver beliep in de jaren 1900 tot en met 1938 3.080 miljoen oz. of, indien men het gebruik van oud materiaal taxeert op het voor de Vereenigde Staten bekende percentage, netto 2.002 miljoen oz. Jaarlijks wordt dus gemiddeld 79,0 miljoen oz. in de industrie verwerkt, waarvan 56,4 miljoen oz. afkomstig van de nieuwe productie. De voor industrieel doeleinden gebezigde hoeveelheid is in het algemeen aan minder sterke fluctuaties onderworpen dan het gebruik voor zuiver monetaire doeleinden. De Vereenigde Staten zijn, met gemiddeld 31,5 miljoen oz. (bruto) per jaar, verreweg de belangrijkste consument; in 1937 steeg het Amerikaanse verbruik zelfs tot 51,3 miljoen oz. (bruto); het heeft in het algemeen een stijgende tendentie, die verder in aanwijsbaar verband staat met de ontwikkeling der conjunctuur; de zilverprijs is niet van grooten invloed. De laatste heeft echter beslissende betekenis voor de vraag, hoeveel oud materiaal zal worden gebruikt: in 1932 werd 40,4 pCt., in 1935 87,1 pCt. van de Amerikaanse industrieel behoefte uit oud materiaal gedekt.

De vraag naar zilver voor *zuiver monetaire doeleinden* wordt bepaald door de aanmaakprogramma's van de landen, die zilvergeld als teekengeld bezigen. Als standaardmetaal komt zilver thans practisch niet meer voor. Bij het uitbreken van den oorlog van 1914—1918 hadden de volgende landen nog den zilveren standaard: Guatemala, Honduras, Salvador, China, Indo-China, Siam, Perzië, Eritrea, Abessinië; momenteel kunnen alleen de laatstgenoemde drie als landen met zilveren standaard worden beschouwd. Het hier bedoelde gebruik van zilver beliep in de jaren 1921 tot en met 1938 gemiddeld 157,5 miljoen oz. per jaar. Het benodigde witte metaal kon in deze periode voor de helft worden ontleend aan de door ontmuntung vrijkomende hoeveelheden; slechts gemiddeld 78,9 miljoen oz. per jaar werd per saldo van nieuw geproduceerd of uit hoards afkomstig zilver voor de vervaardiging van teekmunten gebruikt. De bedragen in kwestie staan aan zeer scherpe fluctuaties bloot; in de jaren 1916 en 1917 werden respectievelijk 292,2 en 286,6 miljoen oz. voor aanmuntung gebezigd; in 1936 was dit bedrag 92,6 miljoen oz. en in 1938 slechts 60,7 miljoen oz.

²⁾ De prijsdaling tusschen 1913 en 1939 met 29,9 pCt. ging gepaard met een vrijwel even groote uitbreiding der productie; tusschen 1925 en 1929 steeg de productie met 6,4 pCt., terwijl de prijs daalde met niet minder dan 23,2 pCt.

De uit ontmuntung beschikbaar gekomen hoeveelheden varieerden in de hiervoren genoemde periode (alleen voor deze jaren zijn cijfers beschikbaar) tusschen 26,0 miljoen oz. in 1922 en 182,2 miljoen oz. tien jaar later. In 1922 werd alleen in Shanghai 80,7 miljoen oz. en in Britsch-Indië 46,3 miljoen oz. aan inheemsche munten aan het verkeer onttrokken.

De hoogte, waarop zich de zilverprijs in 1919 en 1920 bevond, deed in een groot aantal landen de metaalwaarde der zilveren munten aanmerkelijk boven de nominale waarde stijgen, zoodat versmelting der munten en verkoop van het aldus verkregen zilver in den vorm van baren zeer winstgevend werd. Vooral in de landen met gedeprecieerd ruilmiddel was het aldus te behalen voordeel aanzienlijk, maar ook in landen als Engeland en Nederland viel op deze wijze winst te maken. In de eerstbedoelde landen verdween het zilver, voor zooveel het als gevolg der depreciatie niet reeds eerder aan den omloop was onttrokken, geheel uit de circulatie. De regeeringen der gunstiger gesitueerde landen zagen zich voor een groot deel genoodzaakt het wettelijk gehalte van haar zilveren munt belangrijk te verlagen. Nederland reduceerde het gehalte bij de wet van 27 November 1919 van 945/1000 tot 720/1000, Engeland volgde dit voorbeeld door een verlaging van 925/1000 tot 500/1000 op 31 Maart 1920.

Bij de reorganisatie van hun muntstelsel, waartoe de meeste depreciatielanden na den oorlog overgingen, werd in de meeste gevallen een lager gehalte dan het vóór den oorlog bestaande gekozen. Van 900/1000 verlaagde b.v. Duitschland zijn gehalte tot het Engelsche peil, terwijl Frankrijk zijn gehalte tot 680/1000 terugbracht en Italië zich tot 800/1000 beperkte. Zwitserland en België handhaafden echter het genoemde gehalte, dat de basis had gevormd van de Latijnsche muntunie, waartoe als vijfde lid Griekenland had behoord. Deze unie, die in 1865 tot stand was gekomen, bepaalde, dat de zilveren munten der verschillende landen over en weer wettelijk betaalmiddel zouden zijn. Reeds in 1920 was het, in verband met de depreciatie van den Franschen franc, waardoor het zilvergeld uit dit land op groote schaal naar Zwitserland stroomde, noodzakelijk gebleken de circulatie der munten van beide landen tot het land van oorsprong te beperken. Dit was het begin van het einde der Latijnsche muntunie, dat formeel eerst op 31 December 1926 intrad. Ook de Scandinavische muntunie (van 1872) is niet tegen de stormen van den wereldoorlog bestand gebleken: bij de aanvullende conventie van 22 Maart 1924 werd bepaald, dat de teekmunten nog slechts in het land van uitgifte wettig betaalmiddel zouden zijn. Het gehalte van de zilveren munten der Scandinavische landen is 800/1000.

De Vereenigde Staten, ten slotte, behoorden tot de landen, die het gehalte hunner zilveren munten op 900/1000 gehandhaafd hebben.

Hoewel dus rekening moet worden gehouden met het sterk uiteenlopende gehalte der munten, moge toch de taxatie van het United States Mint Bureau worden vermeld, die per einde 1938 de monetaire nominale waarde van het zilver in de kassen van de overheid en, indien gegevens beschikbaar zijn, in de circulatie, op \$ 7.452,4 miljoen taxeert. Bij een gemiddelde van \$ 3,61 per hoofd van bevolking ligt het maximum — indien men de Vereenigde Staten met \$ 41,07 buiten beschouwing laat — ongeveer bij \$ 10; van de Europeesche landen komen Zwitserland en Nederland in deze groep voor.

De gehalteverlaging, waarvan hierboven sprake was, voltrok zich hier te lande, voor wat de guldens betreft, in 1930 en 1931; de vervanging van de circulerende rijksdaalders door stukken van lager gehalte kreeg in de jaren 1932 tot en met 1935 haar beslag. Ook in Nederlandsch-Indië kon de intrekking der munten van hoog gehalte in laatstgenoemd jaar vrijwel als geëindigd worden beschouwd.

In dit verband dient te worden herinnerd aan het Advies van de Staatscommissie Vissering (Maart 1926), dat voorstelde het gehalte der zilveren munten weer tot 945/1000 terug te brengen en de tusschen ons land en Nederlandsch-Indië bestaande munteenheid op te heffen door verlaging van den rijksdaalder en den gulden tot pasmunt. Waar een zoodanige prijsstijging van het zilver, dat versmelting der munten op groote schaal te duchten viel, niet meer geveesd behoefde te worden, moest, aldus de commissie, het oude gehalte zoo spoedig, mogelijk hersteld worden, immers „het is altijd een bedenkelijk verschijnsel geweest om uit muntverzwakking eenig voordeel voor den Staat te ontleenen”. Ook de onbeperkte wettelijke betaalkracht onzer grove zilveren munten acht de commissie „een tijdelijken noodmaatregel”, „een overblijfsel uit den tijd, waarin ons muntwezen niet goed geregeld was”. In Indië maakt het zilver een zoo belangrijk deel van het geldwezen uit, dat een verlaging der grove zilveren munten tot pasmunt wantrouwen zou kunnen veroorzaken; hieruit vloeit de voorgestelde uiteenlopende behandeling van Nederland en Indië op dit punt voort. De Regeering heeft aan het Advies der commissie geen uitvoering gegeven.

Het muntstelsel van Britsch-Indië, waar zich de door de West-Europeesche landen als gevolg van de scherpe stijging der zilverprijzen in 1919 en 1920 ondervonden perikelen in nog ernstiger mate hebben doen gevoelen, evenals de zilverpolitiek der Vereenigde Staten, komen in een tweede artikel ter sprake.

Dr. F. H. REPELIUS.

DE OMVANG VAN DE MELKPRODUCTIE.

Door de bijzondere tijdsomstandigheden is er eene radicale ommekeer gekomen in de zuivelpositie van ons land. Was tot onmiddellijk vóór den oorlog het parool: „vermindering der melkproductie in verband met de nog steeds ongunstige afzetmogelijkheden”, thans is het tegendeel het geval. Van alle zijden wordt — en terecht — aangedrongen op het in stand houden van den omvang van de melkproductie.

Doch ook in ander opzicht zijn de verhoudingen tegengesteld aan die van vóór den oorlog. Vóór den oorlog waren nl. alle omstandigheden gunstig voor een groote melkproductie, terwijl de productie thans allerlei belemmeringen ondervindt. Destijds kon men practisch over elke gewenschte hoeveelheid krachtvoer beschikken, terwijl nu de invoer daarvan geheel is afgesneden, zoodat men voor een belangrijke gedeelte is aangewezen op de in ons land zelf geproduceerde voedermiddelen.

Duidelijker dan ooit blijkt, van welke beteekenis deze geïmporteerde voedermiddelen zijn geweest voor den omvang van de melkproductie. Immers, men ziet nu reeds, dat de melkproductie — vooral in die gedeelten van ons land, waar men veel krachtvoerders gebruikte — vrij belangrijk daalt, hetgeen vooral in de dichtst bevolkte gedeelten van ons land, waar veel consumptiemelk benodigd is, tot moeilijkheden aanleiding geeft.

Het heeft weinig zin zich onder de huidige omstandigheden af te vragen, of een groote invoer van krachtvoedermiddelen gewenscht is of niet. Thans is het van overwegend belang die binnen ons bereik liggende middelen toe te passen, welke kunnen leiden tot een zoo groot mogelijke melkproductie. Aan de andere zijde is het eveneens van groote beteekenis, hoe de voor ons land ter beschikking komende hoeveelheden melk zoo goed mogelijk kunnen worden verdeeld.

Stimuleering der melkproductie.

Dat het op peil houden der melkproductie in de huidige omstandigheden van groote beteekenis is, is duidelijk. In de eerste plaats met het oog op de vetvoorziening. Voor het Europeesche vasteland, dat thans in economisch opzicht meer dan ooit op zichzelf is aangewezen, is de vetvoorziening een der belangrijkste vraagstukken. Dit is

niet moeilijk te verklaren, indien men slechts bedenkt, dat voorheen een groote hoeveelheid vet werd geproduceerd uit ingevoerde grondstoffen (olie- en margarine-industrie). Juist door de schaarschte aan deze grondstoffen wordt de vetproductie thans niet alleen direct, doch ook indirect getroffen, aangezien deze grondstoffen, naast de hieruit bereide oliën en vetten, ook een belangrijke hoeveelheid krachtvoerders opleverden voor de melkveehouderij.

Doch behalve vet bevat de melk ook andere bestanddeelen, welke voor de voeding van groote beteekenis zijn en de belangrijkheid van dit product als voedingsmiddel aanzienlijk verhoogden.

De middelen, welke toegepast kunnen worden om de melkproductie te stimuleeren, zijn meer van technischen dan van economischen aard. De vraag is thans niet zoozeer, hoe men tot een loonende, maar veel meer, hoe men tot een groote melkproductie kan geraken. De ontwikkeling gedurende de jaren 1930 t/m 1939 heeft wel zeer duidelijk aangetoond, dat de prijzen voor melk en zuivelproducten op den omvang van de melkproductie weinig invloed uitoefenen. Ondanks alle maatregelen ter beperking van de melkproductie, een ondanks de zeer lage prijzen in de crisisjaren, bleef de melkproductie voortdurend toenemen. De conclusie is dan ook gerechtvaardigd, dat de melkveehouders er steeds op uit zijn geweest, een zoo groot mogelijke productie te verkrijgen, zelfs in gevallen, waarin deze vergrooting gepaard ging met groote uitgaven voor voedermiddelen, welke niet door de melkprijzen konden worden gecompenseerd.

De boer is geen homo economicus in optima forma. Het geheele jaar door werkt hij voor een zoo groot mogelijke opbrengst, waarbij hij dan moet afwachten, welke prijzen zijn producten zullen opbrengen.

Hooge melkprijzen zullen mede daarom weinig invloed uitoefenen op den omvang van de melkproductie.

De eenigen tijd geleden ingevoerde winterprijzen voor boter, welke een vrij belangrijke verhooging van den melkprijs met zich bracht, heeft meer beteekenis als redelijke vergoeding aan de melkveehouderij wegens sterk gestegen bedrijfskosten, dan als middel tot stimuleering van de melkproductie.

Het is niet moeilijk een verklaring te vinden voor het feit, dat de melkprijs geen grooten invloed op den omvang van de melkproductie uitoefent. Deze invloed zou grooter zijn, wanneer de melkveehouder in staat ware op prijsveranderingen te reageeren, door zijn bedrijf, in plaats van op de veehouderij, meer op den akkerbouw in te stellen. Juist voor ons land is echter het overgrote deel der veehouderijbedrijven door de lage ligging der landerijen practisch niet geschikt voor akkerbouw. Daar komt bij, dat de veehouder als zoodanig ervaring heeft en overgang tot den akkerbouw voor den specifieke veehouder derhalve vele technische moeilijkheden oplevert.

Al met al is er een zekere mate van traagheid, veroorzaakt door natuurlijke omstandigheden, die overgang van veehouderij naar akkerbouw — en trouwens ook omgekeerd — in sterke mate belemmeren.

Een zoo groot mogelijke melkproductie is dan ook alleen te verkrijgen door een goede technische bedrijfsvoering, waarbij de opbrengsten van den bodem en de capaciteit van den veestapel zoo goed mogelijk worden uitgebuit.

Het lijkt ons overbodig over de technische bedrijfsvoering op deze plaats uit te weiden. Er wordt over dit onderwerp niet alleen in de vakbladen, maar ook in de dagbladpers, zooveel geschreven, dat wij volstaan met hiernaar te verwijzen.

De kwaliteit van den rundveestapel.

Het uitbuiten van de opbrengsten van den bodem is echter slechts één zijde van de technische kwesties, die samenhangen met de verhouding tusschen voeder- en melkproductie. Een ander vraagstuk van groot belang is dat van de kwaliteit van den rundveestapel. Het is nl. bekend,

dat, evenmin als alle paarden de haver verdienen, ook niet alle koeien het voeder verdienen.

Het „nuttige effect” van de verstrekte hoeveelheid voeder kan in sterke mate variëren. Vooral in dezen tijd, nu, behalve op den omvang van de melkproductie, in sterke mate de nadruk moet worden gelegd op de *melkvet*productie, is het van groot belang, speciaal die koeien aan te houden, die in verhouding tot het verstrekte voederrantsoen veel melkvet produceeren.

Om te kunnen nagaan, welke koeien wel en welke koeien geen goede melkvetproductie hebben, is melkcontrole noodzakelijk. Nu wordt er in de laatste jaren steeds meer aan melkcontrole gedaan. Toch is het percentage van het aantal koeien, dat op melkopbrengst wordt gecontroleerd nog steeds gering.

Het volgend staatje geeft een overzicht van den stand van de melkcontrole in 1938 ¹⁾:

Provincie.	Aantal gecontroleerde koeien	In pCt. van het totale aantal melkkoeien.
Groningen	19.841	23 pCt.
Friesland	39.000	15 „
Drenthe	26.935	28 „
Overijssel	29.000	16 „
Gelderland	32.276	19 „
Utrecht	8.537	8 „
Noord-Holland	14.542	10 „
Zuid-Holland	24.600	12 „
Zeeland	3.511	14 „
Nieder-Brabant	18.337	11 „
Limburg	4.749	8 „
Nederland	212.328	14.7 pCt.

¹⁾ Verslag over den Landbouw in Nederland over 1938.

Nu geven deze cijfers een te ongunstig beeld, aangezien nog een belangrijk aantal gecontroleerde koeien niet in deze gegevens begrepen is, omdat deze alleen betrekking hebben op de controle volgens Rijksvoorschriften. Niettemin is uitbreiding der melkcontrole zeer gewenscht als noodzakelijke voorwaarde voor het verkrijgen van een economisch produceerenden rundveestapel.

Gezien het groote algemeene belang, dat gemoeid is met een hooge melk(vet)productie vooral in dezen tijd, zou invoering van een verplichting tot aansluiting bij een melkcontrolevereniging kunnen worden overwogen.

Een veestapel van goede kwaliteit beteekent intusschen niet alleen een zoo groot mogelijke, doch tevens een economische melkproductie.

Niet alleen met het oog op de huidige bijzondere omstandigheden, doch vooral ook in verband met den komende vreedstijd, is het van belang, dat wij beschikken over een rundveestapel, welke een economische melkproductie bevordert, hetgeen onze positie als zuivelproduceerend en zuiveluitvoerend land in belangrijke mate kan versterken.

Juist deze tijd, met zijn schaarschte aan krachtvoerders, noodzaakt tot een op groote schaal uit te voeren experiment, waardoor kan worden uitgemaakt, wat, zonder het in ruime mate verstrekken van krachtvoerders, te bereiken is.

In dit verband kan nog worden gewezen op het belang van een doelmatige samenstelling der voederrantsoenen. Juist hierbij is een voortdurende en snelle aanpassing van den veehouder aan de zich telkens wijzigende omstandigheden noodzakelijk. Door intensieve voorlichting — waardoor reeds thans veel wordt bereikt — en door uitbreiding van het landbouwonderwijs moet de veehouder zich voortdurend leeren aanpassen aan wisselende omstandigheden.

Tenslotte kan — ook met het oog op de in oorlogstijd meer dan ooit noodzakelijke hygiëne — worden gewezen op het belang van een gezonden veestapel. Door taaie vol-

harding kan het gelukken, steeds gunstiger resultaten te boeken bij de bestrijding van veeziekten.

Voor den veehouder, op wien het daarbij in de eerste plaats aan doelmatige samenstelling der voederrantsoenen, dat hij bij een doelmatige bedrijfsvoering aan rekenen op een redelijke belooning voor zijn prestaties.

Dit wat betreft den omvang van de melkproductie. In een volgend artikel hopen wij nog enkele opmerkingen te maken over de bestemming van de voor ons land ter beschikking komende melk.

Dr. J. BUTER.

ANALYSE VAN HET VISCHVERBRUIK IN NEDERLAND.

De Nederlandsche Zeevisscherij, dit aloude vaderlandsche bedrijf, heeft na den conjunctuuromslag in 1930 een zeer moeilijke periode doorgemaakt, tengevolge waarvan, zede in verband met de huidige bijzondere omstandigheden, straks een wederopbouw van de visschersvloot noodzakelijk zal zijn.

In verband hiermede is de kennis van het verbruik van, dat wil zeggen de koopkrachtige vraag naar, het voortgebrachte product, i.e. visch, van essentiele beteekenis.

In het onderstaande zal nu worden nagegaan, welke de voornaamste factoren zijn, waardoor het vischverbruik in Nederland wordt bepaald, welke de elasticiteit van het verbruik ten opzichte van elk dezer verklarende factoren is en tenslotte welke beteekenis hieraan voor reederij en handel moet worden toegekend.

De analyse zal worden beperkt tot het binnenlandsche vischverbruik, schelvisch, schol, tong, enz.) in de periode 1921—1939. Het verbruik van versche haring, maatjesharing, volle haring en vischconserven blijft dus in dit artikel buiten beschouwing.

Een afzonderlijke beschouwing van het gebruik van versche zeevisch is gerechtvaardigd door de omstandigheid dat dit een homogene groep vormt. Immers deze visch bereikt den consument in verschen toestand en wordt zeer spoedig daarna genuttigd.

Daarentegen kunnen versche haring, waarvan veel fabriekmatig wordt verduurzaamd, maatjes- en volle haring, (beide gezouten haringsoorten) en vischconserven geacht worden elk een afzonderlijke homogene groep te vormen, welke, juist tengevolge van de verduurzaming, een ten aanzien van het verbruik afwijkend karakter zullen hebben van versche zeevisch.

Wel zou men de versche zeevisch nog kunnen onderverdeelen in dure vischsoorten (tong, schol, enz.), welke voornamelijk door kustvisschersvaartuigen, en de goedkope vischsoorten (koolvisch, kabeljauw, schelvisch, enz.), welke in hoofdzaak door de kapitale stoomtrawlers der groote reederijen worden aangevoerd. Eenvoudigheids halve is deze splitsing in dit artikel achterwege gelaten, doch men kan reeds bij voorbaat vaststellen, dat voor de dure vischsoorten de elasticiteit van het verbruik ten opzichte van de verschillende verklarende factoren iets hooger en voor de goedkope vischsoorten iets geringer zal zijn dan de te verkrijgen uitkomsten der berekeningen. Immers bij daling van den prijs of stijging van het inkomen komt de duurdere visch het financieele bereik van nieuwe groepen van koopkrachtigen, hetgeen met de goedkope vischsoorten in aanzienlijk mindere mate het geval is, omdat deze vischsoorten reeds binnen het financieele bereik van vrijwel alle groepen van koopkrachtigen liggen.

Achtereenvolgens zullen thans worden besproken:

- I. de analyse van het vischverbruik in Nederland;
- II. de beteekenis hiervan voor de reederij;
- III. de beteekenis hiervan voor den afzet van versche zeevisch.

I. De analyse van het verbruik van verse zeevisch in Nederland.

Het binnenlandsch verbruik van verse zeevisch wordt in nevenstaande grafiek weergegeven door de curve v; op de schaal rechts kan men den omvang van dit verbruik in kg. per hoofd der bevolking aflezen.

Na eenige schommeling vertoont het verbruik tot 1931 een geleidelijke stijging tot ongeveer 4 kg. per hoofd, om daarna snel te dalen tot ongeveer 3 kg. per hoofd in 1933. Sinds 1934 is het verbruik echter weer gestegen tot 4,15 kg. per hoofd in 1938.

De daling van het verbruik in 1929 kan verklaard worden uit de lucratieve exportmogelijkheden in dat jaar en uit den iets teruggelopen aanvoer, hetgeen evenwel gepaard ging met een zekere verwaarloozing van den binnenlandschen afzet.

Voorts kan het dieptepunt in 1933 ten deele worden verklaard uit de visschersstaking in dat jaar, waardoor gedurende eenigen tijd geen aanvoer van visch plaats had.

De voornaamste factoren, welke geacht kunnen worden op het binnenlandsch verbruik invloed te hebben, zijn:

- de kosten van levensonderhoud (k);
- het prijsverloop van verse zeevisch (p);
- het verloop van het nationale inkomen (i);
- het prijsverloop van vleesch (q);
- het prijsverloop van boterolie (u).

Ad a. De kosten van levensonderhoud zijn tot uiting gebracht door de geldprijzen en het geldinkomen te deelen door de kosten van levensonderhoud voor Amsterdamsche arbeidersgezinnen (1911-'13 = 100). Met de hierdoor verkregen reële prijzen werd een iets betere verklaring van het verbruik bereikt dan het geval is, indien de kosten van levensonderhoud buiten beschouwing blijven. In de grafiek zijn echter de geldprijzen weergegeven.

Ad b. In de grafiek geeft p het verloop van den groothandelsprijs van verse zeevisch omgekeerd weer; op de schaal rechts is de prijs in cts. per kg. af te lezen.

De prijs steeg in de haussejaren zeer aanzienlijk om na 1929 snel en belangrijk te dalen.

Ad c. De curve i geeft het verloop van het nationale inkomen per hoofd der bevolking weer; op de schaal rechts is het inkomen in guldens af te lezen.

Het inkomen per hoofd der bevolking daalde na 1929 om in 1935 weer te gaan stijgen. Het oude peil werd echter niet meer bereikt.

Ad d. Als representant van het met verse zeevisch concurrerende artikel, nl. vleesch, werd het ongewogen gemiddelde van de groothandelsprijzen van rund- en varkensvleesch te Rotterdam gebruikt en in de grafiek weergegeven door de curve q; op de schaal rechts is de prijs in cts. per kg. af te lezen.

De prijs van vleesch toont reeds voor 1930 een dalende tendenz om daarna zeer snel en diep te dalen. Later is de prijs van vleesch echter, mede tengevolge van steunmaatregelen, weer op een hooger niveau gekomen.

Ad e. Visch wordt hier te lande veelal in gebakken vorm genuttigd. Om deze reden kan het verloop van de prijzen van spijssoliën geacht worden invloed te hebben op het verbruik van verse zeevisch. Als representant der prijzen van spijssoliën geeft de curve u, den kleinhandelsprijs van boterolie in een tiental Nederlandsche gemeenten weer; op de schaal rechts is de prijs in cts. per liter af te lezen.

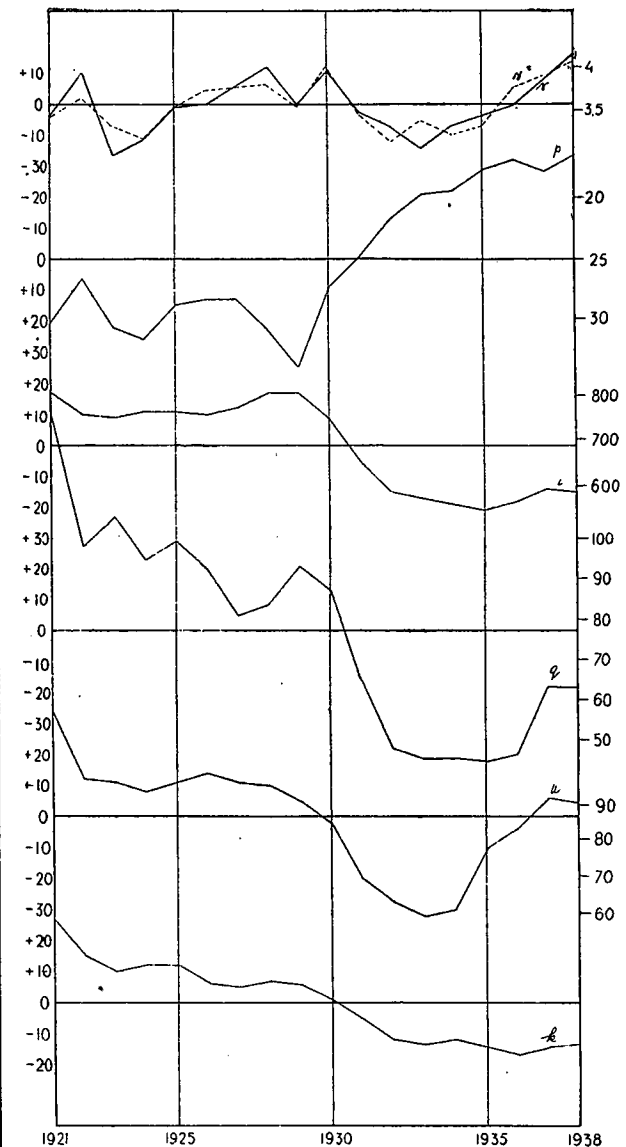
De prijs van boterolie toont reeds vóór den conjunctuuromslag een neiging tot dalen, welke daarna in sterkere mate werd voortgezet.

Na 1934 werd echter ook de prijs van spijssoliën op een hooger niveau gebracht.

Van de gebruikte gegevens werden de cijfers betreffende den aanvoer en de groothandelsprijzen van verse zeevisch ontleend aan de Jaarcijfers van de Afdeling Vissche-

rijen van het Departement van Landbouw en Visscherij; de overige gegevens werden ontleend aan de Jaarcijfers voor Nederland en aan het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

ANALYSE VAN HET VISCHVERBRUIK IN NEDERLAND

- v* = het berekende verbruik;
 v = het werkelijke verbruik;
 p = de groothandelsprijs van verse zeevisch;
 i = het verloop van het nationale inkomen;
 q = de groothandelsprijs van vleesch;
 u = de kleinhandelsprijs van boterolie;
 k = de kosten van levensonderhoud.

De schaal links geeft de procentueele afwijkingen van het gemiddelde weer.

Met behulp van de multipele correlatierekening werd de volgende vergelijking verkregen:

$$v^* = -1,03 p^* + 2,23 i^* + 0,24 q^* - 0,23 u^*$$

waarin v* het volgens deze formule berekende verbruik van verse zeevisch in de periode 1921—1939 weergeeft.

De correlatiecoëfficiënt tusschen dit berekende en het werkelijke verbruik bedraagt 0,86.

Voorts is de berekening zoodanig verricht, dat de coëfficiënten de partieele elasticiteit van het verbruik ten opzichte van elk der verklarende factoren weergeven.

Onder elasticiteit van het verbruik ten opzichte van den prijs verstaat men de verhouding van relatieve ver-

andering in prijs en verbruik. Neemt bij daling van den prijs het verbruik meer dan evenredig toe, dan spreekt men van een elastisch verbruik; neemt daarentegen bij daling van den prijs het verbruik minder dan evenredig toe, dan spreekt men van een inelastisch verbruik. In overeenkomstigen zin kan men ook van een elastisch of inelastisch verbruik ten opzichte van het inkomen spreken.

Uit vorenstaande vergelijking leest men af, dat een stijging van den prijs van verse zeevisch met 1 pCt. zal leiden tot een daling van het verbruik van verse zeevisch met 1,03 pCt.

Daarentegen zal een stijging van het inkomen met 1 pCt. leiden tot een stijging van het verbruik met 2,23 pCt.

Tenslotte leert de vergelijking, dat een stijging van den prijs van vleesch met 1 pCt. zal leiden tot een stijging van het vischverbruik met slechts 0,24 pCt.; een stijging van den prijs van bakolie zal daarentegen leiden tot een daling van het vischverbruik van eveneens slechts 0,23 pCt.

Berekent men het verbruik van visch alleen uit het verloop van het inkomen en de prijzen van visch en vleesch, dan wordt een correlatiecoëfficiënt bereikt van 0,82 en ligt de elasticiteit van het verbruik van visch ten opzichte van den prijs bij 0,74 en ten opzichte van het inkomen bij 1,75.

Bovenstaande beschouwingen en berekeningen maken het waarschijnlijk, dat het verbruik van verse visch ten opzichte van den prijs matig inelastisch is en de elasticiteitscoëfficiënt ligt tusschen 0,74 en 1,03, doch dat het ten aanzien van het inkomen zeer elastisch is en de elasticiteitscoëfficiënt daarvoor ligt tusschen 1,75 en 2,23.

Met betrekking tot de prijzen van vleesch en boterolie is het verbruik van visch zeer inelastisch, dat wil zeggen veranderingen in deze prijzen hebben naar verhouding slechts een geringen invloed op het verbruik van visch.

In verband hiermede kan nog worden opgemerkt, dat de laatste jaren zoowel de prijzen van vleesch als van boterolie niet onaanzienlijk stegen, doch, zooals uit de vergelijking is af te leiden, werd de nadeelige invloed van de prijsstijging der boterolie op de vraag naar verse zeevisch weer grotendeels ongedaan gemaakt door de in dit opzicht gunstige werking, welke uitging van de prijsstijging van het vleesch.

Per saldo moet het toegenomen vischverbruik gedurende de laatste jaren dan ook voornamelijk worden verklaard uit de stijging van het inkomen en uit de voortgezette daling van den prijs van de verse zeevisch zelf.

Hierboven werd er reeds op gewezen, dat het verbruik van verse zeevisch is te splitsen in verbruik van dure soorten en verbruik van goedkope soorten. Bovendien werd beredeneerd, dat het verbruik van de dure vischsoorten ten opzichte van de verklarende factoren elastischer en het verbruik van goedkope vischsoorten minder elastisch zal zijn dan de verkregen uitkomsten.

In verband met de hierboven gevonden cijfers kan dus worden verwacht, dat het verbruik van dure vischsoorten ten aanzien van den prijs vermoedelijk iets grooter dan 1, dat wil zeggen matig elastisch, en dat van goedkope vischsoorten kleiner dan 1, dus matig inelastisch, zal zijn.

Vergelijking met het verbruik van rundvleesch.

Voor het verbruik van rundvleesch berekende het Centraal Bureau voor de Statistiek in de Nederlandsche Conjunctuur van Mei 1936 de volgende vergelijking:

$$V = -0,51 P + 1,0 I + 0,20 W \text{ (correlatiecoëfficiënt } 0,88\text{):}$$

V = het berekende verbruik van rundvleesch in de periode 1921—1934;

P = het verloop van den groothandelsprijs van rundvleesch;

I = het verloop van den inkomensindex;

W = het verloop van den groothandelsprijs van varkensvleesch.

De coëfficiënten geven de elasticiteiten weer.

Het verbruik van rundvleesch is dus ten opzichte van den prijs voor dit artikel inelastisch en vertoont ook ten aanzien van het inkomen geen elastisch verloop.

Het karakter van het verbruik van rundvleesch verschilt dus aanmerkelijk van het karakter van het verbruik van verse zeevisch.

Immers ten aanzien van het verbruik van rundvleesch blijkt, dat een prijsstijging met 1 pCt. leidt tot een vermindering van het verbruik met slechts 0,51 pCt., terwijl deze daling bij het vischverbruik 1 pCt. bedroeg; daarentegen leidt een daling van het inkomen met 1 pCt. tot een daling van het verbruik van rundvleesch met eveneens 1 pCt., doch tot een daling van meer dan 2 pCt. in het vischverbruik.

Dit aanzienlijke verschil in reactie op prijs- en inkomensverandering wijst er op, dat rundvleesch wordt gerekend tot de meer noodzakelijke levensmiddelen dan verse zeevisch, waarvan het verbruik in het bijzonder bij daling van het inkomen spoedig verminderd of geschrapt wordt.

Thans zal de beteekenis van de verkregen uitkomsten worden nagegaan.

II. De beteekenis voor de reederij.

De groote afhankelijkheid van het verbruik van verse zeevisch van het verloop van het inkomen is een indicatie voor de groote conjunctuurgevoeligheid van het visscherijbedrijf.

In de jaren van hoogconjunctuur, wanneer ten gevolge van het stijgende inkomen het verbruik van visch aanzienlijk toeneemt, ziet men dan ook een belangrijke uitbreiding van de visschersvloot, vooral ook van speculatieve zijde, door aankoop van oude vaartuigen en bouw van nieuwe vaartuigen.

Na den conjuncturomslag, als tengevolge van het dalende inkomen het vischverbruik zeer snel en in belangrijke mate afneemt, ontstaat er een te groote capaciteit en gaat het bedrijf met de in de jaren van hoogconjunctuur duur gekochte vaartuigen een periode van jarenlange moeilijkheden tegemoet.

Om dit te voorkomen, zouden de reederijen er doelbewust naar moeten streven de vervanging der oude vaartuigen zooveel mogelijk uit te stellen tot jaren van dalende conjunctuur. Immers, dan wordt tevens mogelijk, de scherpe prijsdaling van de visch ten deele op te vangen met een modern productie-apparaat, hetwelk ten gevolge van de toenemende meeropbrengst in de visscherij — een onderwerp, waarop thans niet nader kan worden ingegaan — werkt met lagere kosten.

Voorts dienen de reederijen alles te bevorderen, wat leidt tot stabilisatie van het vischverbruik, voor welk doel hieronder een richtlijn zal worden aangegeven.

Er werd reeds gewezen op de matige inelasticiteit van het verbruik van verse zeevisch ten opzichte van den prijs en wel in het bijzonder met betrekking tot de goedkope vischsoorten, welke voornamelijk door de groote traagheid der reederijen worden aangeleverd.

Bij een dergelijke structuur van de vraag zal door prijsdaling van de visch de bruto-opbrengst niet stijgen, doch eveneens dalen. Het is daarom voor het reederijbedrijf van essentiele beteekenis de bruto-opbrengst te beschermen, hetgeen kan geschieden door het vaststellen van een minimumprijs, beneden welken niet wordt afgeleverd.

Dit wordt van nog meer belang, indien als gevolg van de hierna te bespreken maatregelen het karakter van het vischverbruik inelastischer zou worden.

Voor de reederij zijn dus drie maatregelen van groote beteekenis:

1. in jaren van hoogconjunctuur de vervanging van oude vaartuigen door nieuwe vaartuigen zooveel mogelijk uit te stellen tot jaren van laagconjunctuur;
2. het vischverbruik zooveel mogelijk te stabiliseeren;
3. een minimumprijs te handhaven, beneden welken niet wordt verkocht, opdat aldus de bruto-opbrengst wordt beschermd.

III. De beteekenis voor den afzet van versche zeevisch.

De groote afhankelijkheid van het inkomen wijst er op, dat in jaren van toenemende activiteit op economisch gebied, hetgeen in een stijging van het inkomen tot uiting komt, het vischverbruik min of meer van zelf toeneemt. Propaganda ter vergrooting van het vischverbruik is dan een dankbare taak. Anders evenwel in de jaren na den conjuncturomslag als het inkomen daalt, propaganda ter bevordering van het vischverbruik heeft dan weinig succes.

Nochtans vereischt de rentabiliteit van het reederijbedrijf, dat de te sterke schommelingen van het vischverbruik worden voorkomen om plaats te maken voor een zekere stabilisatie.

Het is mogelijk hiervoor, op grond van de verkregen uitkomsten der analyse van het vischverbruik, een richtlijn te geven.

Immers hierboven werd reeds uitvoerig gewezen op het verschil in karakter tusschen het verbruik van rundvleesch en het verbruik van versche zeevisch. Daarbij bleek, dat visch op het budget van het gezin de betrekkelijk laag staat en bij daling van het inkomen een der eerste posten is, waarop wordt besnoeid.

Om deze reden moet een propaganda ter bevordering van het verbruik van versche zeevisch er speciaal op zijn gericht het verbruik van visch te propageeren op zijn een onmisbaar bestanddeel van een goede volksvoeding.

Op den duur — een dergelijk doel is niet op korten termijn te bereiken — zal dan het vischverbruik een hoogere plaats gaan innemen in de rangorde der behoeften, daardoor minder afhankelijk worden van het verloop van het inkomen, terwijl als gevolg van de op deze wijze te bereiken stabilisatie van het verbruik ook de prijsschommelingen geringer zullen worden.

Samenvatting.

De analyse van het verbruik van versche zeevisch in Nederland leert, dat visch nog niet als onmisbaar bestanddeel van een goede voeding wordt beschouwd.

Dientengevolge is het vischverbruik zeer afhankelijk van het verloop van het inkomen, hetgeen het visscherijbedrijf in aanzienlijke mate conjunctuurgevoelig maakt.

Doelmatige propaganda ter stimuleering en stabiliseering van het vischverbruik en doelbewuste bedrijfsleiding der reederijen kunnen waarschijnlijk wel hun invloed hebben om deze conjunctuurgevoeligheid in belangrijke mate te verminderen ten gunste van de rentabiliteit van het reederijbedrijf.

A. G. U. HILDEBRANDT.

Den Haag, November 1940.

AANTEKENINGEN.

Oorlogsschadeverzekering in Finland.

Er is in de kolommen van dit weekblad in de laatste maanden vele malen sprake geweest van schaderegelingen op groote schaal, zoowel in het heden als in het verleden. Het is wellicht interessant in dit verband ook eenige aandacht te schenken aan de wijze, waarop deze materie in Finland is geregeld ten aanzien van de aldaar geleden oorlogsschade, en wel meer in het bijzonder welke regelingen men daar getroffen terzake van de oorlogsschadeverzekering.

„Onderlinge” verzekeringsorganisatie van belanghebbenden.

Reeds vóór het uitbreken van den Russisch-Finschen oorlog kwam een particuliere regeling tot stand, die bestond uit een organisatie van de belangrijkste industriele bedrijven, die een onderlinge oorlogsschadeverzekering van gebouwen en machines beoogde. Deze regeling voorzag in een vergoeding van 75 pCt. van het geleden verlies, terwijl iedere deelnemer een betalingsverplichting op zich nam tot een maximum van 10 pCt. van het door hem verzekerde bedrag, welke verplichting door de banken — vrij van provisie — werd gegarandeerd. Een en ander zou van kracht zijn, totdat ten deze een wettelijke regeling zou zijn getroffen.

Na het uitbreken van de vijandelijkheden op 30 November 1939 liet een wettelijke regeling der oorlogsschade niet lang op zich wachten. Met betrekking tot de onroerende goederen werd op 14 December 1939 een wet uitgevaardigd¹⁾, die met terugwerkende kracht vanaf 29 November van dat jaar zou gelden. Daarna volgden nog een wet en eenige besluiten, die tezamen het geheel van de Finsche oorlogsschaderegeling vormen.

De oorlogsschaderegeling der Finsche overheid.

In groote lijnen komt deze regeling neer op een soort verplichte onderlinge verzekering, georganiseerd door de overheid, doch waarbij het bestaande verzekeringsapparaat voor de nadere uitwerking wordt ingeschakeld. Men kan ook spreken van een schadevergoeding van overheidswege, gespaard gaande met een belastingheffing van de belanghebbenden, waarbij het geheel is gegoten in een aan het verzekeringswezen ontleenden vorm.

De gezamenlijke Finsche, alsmede de in Finland toegelaten buitenlandsche, oorlogsschadeverzekering (voor gebouwen incl. machines, e.d.) en een Oorlogsschadevereeniging voor roerende zaken.

De bij deze maatschappijen tegen brand verzekerde belangen — objecten, die nog niet of te laag verzekerd waren, moesten alsnog verzekerd, resp. bijverzekerd worden — zijn opgenomen in de oorlogsschadeverzekering tot de bedragen van de brandverzekeringssommen, op welke basis ook de premie wordt berekend. Uitbetaling van schadevergoedingen, alsmede daaraan voorafgaande betaling van de premie, wordt geregeld op de volgende wijze: De bestaande maatschappijen verleen hun medewerking, zoowel wat betreft het bovenstaande, als ten aanzien van het vaststellen der schade en de taxaties der verzekerde waarden. Voor een en ander zullen t.z.t. betaling zij ontvangen.

In eenige onderdeelen wijken de regelingen voor roerende en onroerende goederen eenigszins van elkaar af.

De regeling voor onroerende goederen.

In bovenaangehaalde wet op de oorlogsschade t.a.v. de onroerende goederen wordt bepaald, dat de verzekering geldt voor gebouwen en machines ten bedrage van tenminste Fmk. 50.000. Objecten van lagere waarde, alsmede bosschen, kunnen desgewenscht ook in de verzekering worden opgenomen.

Het te betalen aandeel in de gezamenlijk geleden schade (incl. de overige gemaakte kosten) zal maximaal 5 pCt. van het verzekerde bedrag belooft. Ook de door overheid getroffenere draagt mede in dezen omslag. Zijn de op deze wijze verkregen middelen niet toereikend om de geleden schade volledig te vergoeden, dan vindt een proportionele verlagings der vergoedingen plaats, met dien verstande evenwel, dat, indien een korting van meer dan 20 pCt.

¹⁾ Finlands Författningssamling 1939 No. 469.

²⁾ Blijkens een artikel in het Algemeen Handelsblad van 23 December 1940 (Avondblad) zal een en ander in den loop van 1941 worden afgewikkeld.

noodzakelijk zou zijn, de Staat bijspringt. Voorts regelt de wet nog eenige details, w.o. een mogelijke betaling der omslagen in termijnen. Bezittingen van den Staat en in het algemeen ook die van buitenlanders vallen buiten deze regeling.

De schaderegeling voor roerende zaken.

In de verzekering van de roerende goederen voorziet de wet op de oorlogsschade aan roerende eigendommen van 12 Maart 1940³⁾. Het minimum der verzekerde sommen bedraagt hier Fmk. 10.000. Ten aanzien van het maximum is onderscheid gemaakt tusschen roerende eigendommen in het bezit van natuurlijke personen, waarbij dit Fmk. 100.000 bedraagt, en de overige roerende eigendommen met een waarde van ten hoogste Fmk. 1 miljoen. Beneden en boven deze grenzen is vrijwillige verzekering mogelijk, evenals bij onroerende zaken. Bovendien zal bij de wet worden voorzien in schadevergoeding uit overheidsmiddelen van objecten beneden de Fmk. 10.000.

De bestaande verzekeringsmaatschappijen, die uitsluitend het recht hebben tot het verrichten van deze verzekeringshandelingen, treden als het ware op als agenten van de oorlogsschadevereeniging voor roerende goederen — die door hen tezamen wordt gevormd — tegen een door het ministerie van sociale zaken vast te stellen vergoeding.

Als principieel van de regeling ten aanzien van onroerende goederen afwijkend element bevat deze wet de bepaling, dat bij de omslagberekening het risico van de betrokken objecten in aanmerking zal worden genomen. De maxima der omslagen varieren, al naar gelang der gevaren-klasse, van 3 tot 7 pCt. van het verzekerd bedrag. Wel zijn ook de onroerende goederen naar hun aard en ligging in een drietal aansprakelijkheidsgroepen verdeeld⁴⁾, doch ten aanzien van deze spreekt de wet niet van premie-differentiatie, terwijl zij zelfs voorziet in een ineenvloeien der diverse categorieën onder bepaalde omstandigheden.

* *

Bij ministerieel besluit werden de statuten der oorlogsschadevereenigingen vastgesteld, terwijl ook een aantal bestuursleden door den minister worden benoemd. Bij besluit van 20 Maart 1940⁵⁾, werden een aantal categorieën van roerende goederen van de verzekering uitgezonderd, zooals onbewerkt goud en zilver, waardepapieren, enz.

Tenslotte is het nog van belang op te merken, dat deze regeling kennelijk alleen de oorlogsgeweldschade betreft. De in den laatsten tijd enkele malen in de pers gemelde, van het bovenstaande afwijkende, regelingen hebben betrekking op de schade, voortvloeiende uit den bij het vredesverdrag bepaalde gebiedsafstand. Dit is echter een onderwerp op zichzelf, dat zich beter leent tot behandeling in het kader van een meer algemeene beschouwing over den wederopbouw van Finland.

GI.

³⁾ Finlands Författningssamling 1940 No. 88.

⁴⁾ Nl. het platteland en een tweetal categorieën steden.

⁵⁾ Finlands Författningssamling 1940 No. 113.

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Bloembollenbedrijf. Vaststelling van de eischen waaraan zij, die toegelaten wenschen te worden tot de groepen kweekers van bloembollen, handelaars of exporteurs in bloembollen, kweekers van bloemen of boomkwekerij-producten, moeten voldoen. Deze voorwaarden omvatten o.a. eischen betreffende vakkennis, leeftijd en finantieele positie van den aanvrager. (E.V. 20/12/40, pag. 1567; Stct. No. 243).

Boterhandel. Bij de regeling van den boterhandel worden thans als „boterhandelaren-met-vergunning” aan-

gemerkt, handelaren, die in de periode 1 Mei 1939 tot 1 Mei 1940 van de totale door hen ingekochte hoeveelheid boter, zijnde ten minste 250.000 kg, minstens 60 pCt. rechtstreeks hebben betrokken van producenten en ten minste 60 pCt. hebben verhandeld aan anderen dan consumenten. (E.V. 20/12/40, pag. 1568; Stct. No. 243).

Bouwmaterialen. Wijzigingen in de Bouwmaterialenbeschikking 1939 No. 1. Aanwijzing van producten, welke hieronder vallen. Voor de betrokken producenten en importeurs bestaat de verplichting zich bij het Rijksbureau voor Bouwmaterialen te doen inschrijven. Vaststelling van de uitvoeringsbepalingen dezer beschikking. (E.V. 27/12/40, pag. 1601/02; Stct. No. 247).

Collectieve arbeidsovereenkomsten. Nadere regeling van de werkzaamheden van het College van Rijksbemiddelaars met betrekking tot collectieve arbeidsovereenkomsten. (E.V. 20/12/40, pag. 1568; Stct. No. 244).

Gasgeneratoren. Met ingang van 27 December 1940 zijn gasgeneratoren, persgasinstallaties en drukvaten, aangegeven als distributiegoederen. Zonder schriftelijke vergunning van het Bureau Generatoren en Tankgas is het verboden generatoren, compressorinstallaties of drukvaten te fabriceren, af te leveren of te gebruiken („Generator- en Tankgasbeschikking 1940 No. 1”). (E.V. 3/1/41, pag. 11; Stct. No. 252).

Grafische machines en materialen. De sectie Grafische Industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën wordt mede aangewezen voor alle ondernemingen, welke als hoofd- of nevenbedrijf den handel in en de fabricage van grafische machines en materialen uitoefenen. (E.V. 20/12/40, pag. 1568; Stct. No. 245).

Grensovertoezicht. Het vervoer van crisisproducten, tenzij gedekt door bepaalde documenten, in de gemeente Baarle-Nassau is verboden. (E.V. 27/12/40, pag. 1609; Stct. No. 248).

Huurprijzen. Voorschriften betreffende de huurprijzen voor vervoermiddelen en huurprijzen voor onroerende zaken.

In het algemeen zijn de prijzen vastgelegd naar die welke op 9 Mei 1940 golden. Alleen voor het vervoer over zee en bijv. bij abnormaal lage huurprijzen als gevolg van persoonlijke relaties tusschen huurder en verhuurder kunnen afwijkingen van den op 9 Mei gebruikelijken prijs worden toegestaan. Deze voorschriften worden gegeven resp. krachtens artikel 4 en 3 van de Prijsoordrijvings- en Hamsterwet 1939. Het voorschrift betreffende de huurprijzen voor onroerende zaken is niet toepasselijk op land (in den zin van landbouwgrond; zie E.-S.B. (1302), pag. 31), doch wel op huurprijzen, welke vóór 27 December jl. reeds waren overeengekomen, alsmede op zakelijke genotsrechten voor 15 jaar of korter op onroerende zaken. (E.V. 3/1/41, pag. 10; V.B. No. 42).

Linoleumindustrieën. Dispensatie van het verwerkingsverbod voor Verwerkende Industrieën, met betrekking tot linoleum, viltzeil, vloerzeil en alle andere distributiegoederen vallende onder de sectie Linoleum-industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën. (E.V. 20/12/40, pag. 1567; Stct. No. 245).

Oude batterijen. Nadere regeling met betrekking tot de voorziening in de Nederlandsche behoefte aan droge batterijen, waarbij er op aangedrongen wordt bij aankoop van nieuwe batterijen een uitgeputte batterij in te leveren. (E.V. 20/12/40, pag. 1568).

De Schrijvers in dit nummer.

Rectificatie. Onder bovenstaand opschrift in het nummer van 2 Januari jl., blz. 30, werd abusievelijk achter den naam G. E. Huffnagel „ec. drs.” vermeld. De titulatuur had moeten luiden: Dr. G. E. Huffnagel. Dr. Huffnagel vervulde de functie van Secretaris-Redacteur van het weekblad Economisch-Statistische Berichten van 1 Januari 1917 tot 31 December 1919.

MAANDCIJFERS.

INDEXCIJFERS VAN NEDERLANDSCHE AANDEELLEN (CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK)

(Men zie voor de wijze van berekening der indexcijfers het Maandschrift van het C.B.S. van Maart 1925, blz. 355 e.v. en 30 April 1937, blz. 605 e.v. De lijst der fondsen, uit welke de indexcijfers worden berekend, ligt ter inzage op het Centraal Bureau voor de Statistiek).

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het aantal fondsen aan, waaruit het indexcijfer berekend is.

1930 = 100	Productie-middelen industrieën (29)	Consumptie-goederen industrieën (22)	Nijverheid (51)	Banken (6)	Scheepvaart-ondernemingen (6)	Petroleum (1)	Internationale fondsen ¹⁾ (5)	Suiker (5)	Rubber (7)	Tabak (4)	Thee (5)	Indische ondernemingen ²⁾ (29)	Algemeen indexcijfer ³⁾ (100)	Amerik. fondsen (15)
1930	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1931	72	76	74	86	55	57	51	63	51	68	65	66	70	59
1923	44	55	49	64	30	37	32	36	29	39	46	41	46	39
1933	51	59	54	72	26	44	34	35	45	38	59	49	52	36
1934	50	66	57	68	21	42	34	28	73	41	69	58	55	34
1935	46	67	55	75	21	47	38	34	80	48	65	60	55	37
1936	52	76	64	80	38	79	44	42	109	70	73	79	66	62
1937	85	108	95	103	113	108	70	64	209	92	107	120	104	76
1938	84	105	93	99	98	90	57	56	145	81	94	98	96	54
1939	86	100	92	80	94	79	45	63	132	53	84	86	90	56
Jan. '39	86.4	104.5	94.2	90.4	92.2	84.4	49.7	61.6	139.3	70.6	91.8	94.5	94.3	57.7
Febr. "	86.4	102.6	93.4	87.3	88.3	84.1	49.1	58.6	135.1	67.3	88.5	90.7	92.4	57.0
Mrt. "	90.0	105.3	96.6	86.9	89.9	84.4	50.6	61.0	134.5	65.0	89.1	89.8	94.0	57.5
April "	84.8	98.2	90.6	80.7	82.7	79.0	45.8	58.0	118.7	55.1	84.9	81.9	87.2	49.7
Mei "	87.1	100.2	92.7	82.8	88.5	80.1	47.8	64.1	120.0	52.1	82.4	82.6	89.3	52.2
Juni "	89.6	102.8	95.3	84.8	88.6	83.3	49.7	65.2	125.7	54.5	83.2	84.8	91.6	52.6
Juli "	88.8	100.5	93.7	81.8	83.3	81.4	48.6	62.4	121.3	49.4	80.7	81.8	89.3	52.1
Aug. "	89.0	101.2	93.4	80.8	82.6	78.2	46.7	59.4	119.4	47.2	80.1	79.9	92.1	51.4
Sept. "	89.2	102.3	94.9	76.4	81.5	84.6	42.7	65.4	143.2	45.8	82.6	86.9	88.6	63.5
Oct. "	83.7	97.1	89.5	71.2	109.5	74.7	38.2	64.2	142.4	43.6	80.1	84.8	87.7	61.6
Nov. "	81.4	94.0	86.8	69.1	103.8	70.4	38.0	66.3	140.7	43.5	80.3	84.9	85.8	59.2
Dec. "	79.0	91.1	84.3	64.7	102.4	68.7	38.7	67.8	142.1	44.3	80.1	85.6	84.3	53.7
Jan. '40	80.4	92.7	85.7	65.4	106.6	69.8	38.2	67.3	141.7	46.6	80.2	86.0	85.4	54.3
Febr. "	81.0	92.6	86.0	65.1	106.3	66.3	36.4	64.9	135.3	48.1	79.2	83.6	84.7	52.5
Mrt. "	82.0	96.7	88.3	64.1	110.1	64.2	35.9	64.3	132.0	46.7	78.0	82.3	85.7	52.6
April "	82.3	94.5	87.6	63.8	111.1	58.8	34.7	61.8	126.2	47.5	72.6	77.7	83.9	53.5
Sept. " 4)	99.3	111.6	104.6	68.4	110.8	60.4	50.3	61.2	131.7	52.2	74.5	79.5	94.3	56.1
Oct. "	109.6	123.6	115.6	80.2	117.5	63.9	63.1	64.1	144.0	55.1	82.3	85.8	104.1	57.8
Nov. "	113.1	130.6	120.7	84.3	127.8	75.9	65.9	74.3	170.4	65.7	103.7	102.6	112.7	69.8
Dec. "	118.0	134.5	125.1	85.1	134.2	71.4	62.3	77.9	182.4	69.7	93.9	105.4	116.1	69.7

1) Fondsen, die zoowel internationaal verhandelbaar zijn, als geacht kunnen worden sterk den invloed van den buitenlandschen conjunctureelen toestand te ondervinden.

Hieronder is ook het petroleumaandeel uit de voorafgaande kolom opgenomen.

2) Hieronder zijn begrepen de aandelen uit de 4 voorafgaande kolommen.

3) Aandeelen van Nederlandsche en Nederlandsch-Indische ondernemingen, waaronder 3 fondsen, die niet in de voorafgaande kolommen zijn opgenomen.

4) Over de maanden Mei t/m. Augustus '40 werden geen indexcijfers berekend.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTOS.

Ned.) Disc. Wiss. 3	28 Aug. '39	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bel.Bi.Eff. 3 1/2	28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
Bk. Vrsch.inRC 3 1/2	28 Aug. '39	Madrid	4 29 Mrt. '39 ¹⁾
Athene	6 4 Jan. '37	N.-York F.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo	4 21 Sept. '39
Belgrado	3 1 Febr. '35	Parijs	2 3 Jan. '39
Berlijn	3 1/2 9 Apr. '40	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	3 12 Sept. '40	Pretoria	3 15 Mei '33
Brussel	3 25 Jan. '40	Rome	4 18 Mei '36
Boedapest	3 22 Oct. '40	Stockholm	3 17 Mei '40
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio	3 46 11 Mrt. '38
Dantzig	4 2 Jan. '37	Warschau	4 18 Dec. '37
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk.	1 25 Nov. '36
Kopenhagen	4 15 Oct. '40		

1) 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

2) Niet officieel bevestigd.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
31 Dec. 1940 ¹⁾	1.88 ¹⁾ %	75.35 ¹⁾ ↓	30.14	43.67	44.85 ¹⁾ ↓	3.81 ¹⁾ ↓
1 Jan. 1941	—	—	—	—	—	—
2 " 1941	1.88 ¹⁾ %	75.35 ¹⁾ ↓	30.14	43.67	44.85 ¹⁾ ↓	3.81 ¹⁾ ↓
3 " 1941	1.88 ¹⁾ %	75.35 ¹⁾ ↓	30.14	43.67	44.85 ¹⁾ ↓	3.81 ¹⁾ ↓
4 " 1941	1.88 ¹⁾ %	75.35 ¹⁾ ↓	30.14	43.67	44.85 ¹⁾ ↓	3.81 ¹⁾ ↓
6 " 1941	1.88 ¹⁾ %	75.35 ¹⁾ ↓	30.14	43.67	44.85 ¹⁾ ↓	3.81 ¹⁾ ↓
Laagste d.w.	1.88 ¹⁾ %	75.28	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ¹⁾ %	75.43	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.001	66.671	6.266

1) De cijfers van de week 24/30 Dec. 1940 waren dezelfde als hierboven vermeld.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
31 Dec. 1940	4.03 ¹⁾ %	2.23	40.05	—
1 Jan. 1941	—	—	—	—
2 " 1941	4.03 ¹⁾ %	2.21	40.05	—
3 " 1941	4.03 ¹⁾ %	2.21	40.05	—
4 " 1941	4.03 ¹⁾ %	2.21	40.05	—
6 " 1941	4.03 ¹⁾ %	2.22	40.05	—
8 " 1940	3.94 ¹⁾ %	2.23 ¹⁾ 1/2	40.20	53.28
Muntpariteit	4.86	3.90 ¹⁾ %	23.81 ¹⁾ %	40 ¹⁾ %

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh	30/12'40-5/1'41		5 Jan. 1941	23/28 Dec. '40		28 Dec. 1940
		Laagste	Hoogste		Laagste	Hoogste	
Officieel:							
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½	4.03½	4.03
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47	4.45
Buenos Aires	Pes. p. £	16.90	17.13	17.01½	16.90	17.13	17.01½
Niet-Officieel:							
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	515	515	515	515	515	515
Bangkok	Sh. p. local	—	—	—	—	—	—
Bombay	P. p. £	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	P. p. £	—	—	—	—	—	—
Hongkong	d. p. \$	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	£ p. £	—	—	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20	100.—
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—	—	—
Shanghai	d. p. \$	3.50	3.50	3.50	3.50	3.62	3.62
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen *)		N. York *)	A'dam *)	Londen *)
31 Dec. 1940..	—	34¾	31 Dec. 1940..	2125
1 Jan. 1941..	—	—	1 Jan. 1941..	—
2 " 1941..	—	34¾	2 " 1941..	2125
3 " 1941..	—	34¾	3 " 1941..	2125
4 " 1941..	—	—	4 " 1941..	2125
6 " 1941..	—	34¾	6 " 1941..	2125
8 Jan. 1940..	21½/16	34¾	8 Jan. 1940..	2070
23 Aug. 1939..	18½/16	37¼	23 Aug. 1939..	2110

*) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver in \$c. p. oz. fine.
 *) In gulden per Kg. 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Dec. 1940	31 Dec. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 473.483,18	f 1.580.033,73
Voorschotten op ult. Nov. resp. Oct. aan de gemeenten verstr. op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de vermogingsbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië*)	117.141.659,88	117.161.560,29
Idem aan Suriname *)	9.781.857,28	9.781.857,28
Idem aan Curaçao *)	—	132.679,93
Kasvord. wegens credietverstrekking a. h. buitenland	74.983.538,34	74.866.232,69
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabilen	67.426.071,43	72.138.370,26
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds *)	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen *)	3.436.786,52	89.473.550,84
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevoel art. 16 van haar oetroot verstrekt	f 15.000.000,—	f 5.202.244,13
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	6.815.820,75	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten.	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	171.017.000,—	171.017.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1.115.400.000,—*)	1.134.000.000,—*)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	36.656.016,50	40.567.093,50
Schuld op ult. Nov. resp. Oct. '40 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	3.064.987,52	3.064.987,52
Schuld aan Curaçao *)	92.320,07	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds *)	925.737,49	—
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. *)	111.233.305,27	108.227.566,19
Id. aan andere Staatsbedrijven *)	12.000.000,—	11.000.000,—
Id. aan div. instellingen *)	240.554.411,95	232.134.798,23

*) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. *) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 211.000.000,— *) Idem f 246.000.000,—.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 6 Januari 1941.

Activa.	
Binnel. Wissels, (Hfdbank. 267.803,70	
Promessen, enz. (Bijbank. 50.738	
(Agentsch. 50.100	
	f 267.904.808
Papier op het Buitenland ..	f 15.371.590
Af: Verkoch maar voor de bank nog niet afgevoerd	—
	f 15.371.590
Beleeningen incl. (Hfdbank. f 144.279.697 *)	
voorschotten in (Bijbank. 2.592.414	
rekening-courant (Agentsch. 41.652.541	
op onderpand	
	f 188.524.652
Op Effecten enz.	f 187.765,076 *)
Op Goederen en Ceelen....	759,576
	f 188.524.652 *)
Voorschotten aan het Rijk	f 11.503.303
Munt en muntmateriaal:	
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.102.255,155
Zilveren munt, enz.	18.386,484
	f 1.120.641,639
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	48.552,011
Gebouwen en meubelen der Bank	4.500,000
Diverse rekeningen	127.067,329
	f 1.784.065,332

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	4.454,252
Bijzondere reserves	13.494,514
Pensioenfonds	10.941,683
Bankbiljetten in omloop	1.544.204,650
Bankassigtiën in omloop	49,755
Rek.-Courant } Van het Rijk f —	
-saldo's } Van anderen	182.783,322
	f 182.783,322
Diverse rekeningen	8.137,156
	f 1.784.065,332
Beschikbaar metaalsaldo	f 429.886,576
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	1.074.716,430
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	258.000,000
*) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 57.977,150	

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Gouden munt en *)	Circulatie	Andere opeenschuld	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-hings-perc.
6 Jan. '41	1.102.255	1.544.205	182.832	429.887	± 65
30 Dec. '40	1.102.240	1.551.825	175.146	429.587	± 64
23 " '40	1.102.087	1.530.635	169.307	440.356	± 65
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.742	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
6 Jan. '41	267.905	258.000	188.525	15.372	127.067
30 Dec. '40	252.619	246.000	204.015	15.372	122.880
23 " '40	228.619	222.000	202.508	15.371	121.379
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

*) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHIE RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen
21 Dec. 1940	77,4	216,6	13.553,6	36,9
14 " 1940	77,6	201,7	13.608,4	48,5
7 " 1940	77,8	203,1	13.364,5	23,4
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
21 Dec. '40	49,2	2.043,7	13.287,9	1.781,9	720,9
14 " '40	52,4	1.590,4	13.106,3	1.603,8	658,9
7 " '40	50,8	1.939,6	13.059,9	1.748,6	633,8
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Other securities Disc. and Advances	Securities
25 Dec. '40	1.140	615.860	14.390	5.600	23.610
18 " '40	1.210	613.180	17.070	3.810	20.830
11 " '40	1.410	604.540	25.700	3.920	20.820
4 " '40	1.270	598.250	32.000	3.860	20.450
23 Aug. '39	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334

Data	Gov. Sec.	Public Depos	Bankers Depos	Other Depos	Reserve	Dek-hings perc. *)
25 Dec. '40	224.850	17.570	181.020	52.870	15.280	6,1
18 " '40	160.130	12.020	129.270	52.660	18.040	9,3
11 " '40	149.830	16.430	115.900	51.290	26.820	14,7
4 " '40	139.830	21.950	105.790	51.610	32.160	18,5
23 Aug. '39	99.666	2.371	92.132	36.229	39.199	26,0